

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et specialbibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen Danske Slægtsforskere:
www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Drejer det sig om værker, som er omfattet af ophavsret, skal du være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig brug.

AARBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

1966

Omslagsbillede:

DEN GAMLE LATINSKOLE I SLAGELSE

Fotografi af Anker Pedersen 1966

Bygningen er i sengotisk tid opført som kirkelade til Sct. Mikkel's kirke, men anvendtes derefter fra 1616—1809 som latinskole.

En række kendte personligheder, bl. a. Baggesen og Ingemann, har været elever her. (Jvf. Ingemanns morsomme beskrivelse af sin skolegang i Slagelse.)

Senere har her været garnisonssygehus og fra 1879—1942 politistation.

I 1963—64 blev bygningen restaureret, bl. a. blev døren i gavlen tilmuret, og i det ydre står det kønne gamle hus nu i den skikkelse, det havde i latinskoletiden.

Indvendig er der indrettet mødelokaler til brug for menigheden.

AARBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

1 9 6 6

AARBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

AARBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

BIND 53

SLAGELSE

HANDELSTRYKKERIET

1966

REDAKTIONSUDVALGET:

Lektor L. Balslev, Sorø.

Bibliotekar Jens A. Nielsen, Haslev.

Førstelærer Erling Petersen, Sandved.

(Henvendelser i redaktionssager sker til bibliotekar Jens A. Nielsen.)

INDHOLD AF BIND 53

Kyringe Friskole	9
<i>Af H. C. Nielsen</i>	
Lidt om Skuderløse i tiden efter 1805	18
<i>Af Vilb. Hansen</i>	
Gunderslev gamle kirkebog fortæller	50
<i>Af Valdemar Møller</i>	
Den store malmklokke i Slotsbjergby kirke	73
<i>Af Karl Ronne</i>	
Rejse i Danmark i sommeren 1837	81
<i>Af Karl Ronne</i>	
Da Ingemann ordnede sit testamente.....	87
<i>Af Poul Ruus</i>	
Erhvervsmæssigt bryggeri i Slagelse gennem 115 år	90
<i>Af Poul Ruus</i>	
Om Slagelse og dets opland	94
<i>Af Poul Ruus</i>	
Johannes T. Christensen	102
<i>Af J. Heltoft</i>	
Historisk Samfund for Sorø Amt 1965	107
<i>Af Johs. Lyshjelm</i>	
Litteratur om Sorø amt 1964—65	109
<i>Ved A. Strange Nielsen</i>	
Lokalhistorisk arkiv for Slagelse og omegn	112
<i>Af Vagn Fredens</i>	

Midtsjællands lokalhistoriske arkiv, Ringsted	113
<i>Af Carl Jonsén</i>	
Næstved by- og egnshistoriske arkiv	114
<i>Af A. Strange Nielsen</i>	
Resumé af regnskabet 1964	115
Repræsentanter i sognene	117
Nye medlemmer	119
Ældre årbøger	121

BESTYRELSEN:

Tømremester Emil Andersen, Eggeslevmagle.

Lektor L. Balslev, Sorø.

Amtsrådssekretær Folmer Christensen, Sorø (næstformand).

Stadsskoleinspektør Holger Christensen, Korsør.

Læge K. E. Christensen, Slagelse.

Musikdirektør Lauritz Hansen, Ringsted.

Viceinspektør R. Henneke, Kongelyset 104, Slagelse (kasserer og sekretær).

Landsretssagfører Carl Jonsén, Ringsted.

Skoleleder Johs. Lyshjelm, Magleby pr. Skælskør (formand).

Bibliotekar Jens A. Nielsen, Haslev.

Førstelærer Erling Petersen, Sandved.

REVISORER:

Viceinspektør Fr. Andersen, Slagelse.

Bankfuldmægtig Kai Jensen, Slagelse.

*Kyringe Friskoles elevhold i 1908 med lærer Hans Stampe
og fru Margrethe Stampe*

Kyringe Friskole

Af H. C. Nielsen

Midtsjælland var i midten af forrige århundrede skuespladsen for en åndelig vækkelse af flersidig karakter.

Vandløse Baptistmenighed stiftedes allerede i 1857, og de tanker, baptisterne stod som talsmænd for, vandt udbredelse og tilslutning på egnen. 1861 stiftedes Indre Mission i Stenlille skole, og også denne bevægelse vandt genklang i egnens befolkning.

Til disse to bevægelser kom en tredje. I 1860erne begyndte mange af egnens endnu ikke vakte gårdmænds sønner at tage på de Grundvigske højskoler, blandt hvilke Hindholm ved

Fuglebjerg var den foretrukne skole, og de unge mænd vendte tilbage bibragt en åndelig gæring, som skulle sætte sig spor i form af en friskole.

De åndelige vækkelser gør befolkningen mere aktiv, og i disse år gror, side om side med det religiøse, også en politisk bevidsthed frem.

De åndelige vækkelser, stigende politisk interesse, den dårlige undervisning, der gives i almueskolerne på egnen med udenadslæren og prygl samt præsters og læreres politiske ståsted må sikkert siges at være de årsager, der har medvirket til, at Friskolen i Kyringe blev en realitet; dog må det vel erkendes, at religionen er den svageste af de 4 nævnte årsager.

Den private undervisning, som mange steder udviklede sig til friskoler, var ret udbredt på disse egne dengang. Som eksempel kan nævnes, at i Kr. Flinterup Sogn fik i gennemsnit pr. år 7 børn privat undervisning i årene 1857—64.

Kyringe Friskoles start og udvikling afviger ikke meget fra så at sige alle de friskoler, der startedes i årene 1852—80. En privat undervisning for et par familiers børn blev udvidet til en større kreds, og en økonomisk organisation blev dannet og dermed sikre forudsætninger for skolens trivsel.

I 1878 starter Kyringe Friskole på en lille ejendom nord for Kyringe ved Gyrstinge Sø. Læreren hed Petersen, og han var en højskoleuddannet mand. De to første år forbliver skolen nord for byen; men i 1880 købes et hus i Kyringe, og skolen flyttes dertil. Det er sandsynligt, at forældrene på dette tidspunkt er blevet enige om, at skolen har en fremtid for sig. Gmd. Hans Larsen, Kyringe, lægger pengene ud for huset, og det må formodes, at forældrekredsen har delt terminsydelserne og lærerlønnen mellem sig, for først i 1886 sættes skolen på aktier.

Kyringe Friskole

Skolen har nu god tilslutning, og børnene kommer til Kyringe fra Vandløse, Søtofte, Vielsted og Ordrup for at få undervisning. I 1881 overtager lærer Petersen en familieejendom ved Ejer Bavnehøj nord for Horsens, og man må se sig om efter en ny lærer.

En deputation af forældre drager til Landsgrav ved Slagelse for at tale med en ung mand med den fornødne uddannelse. Hans far har en gård i Landsgrav, og selv hedder han *Hans Stampe*. Stampe bliver antaget, og i ham får Kyringe Friskole den rette mand.

I Hans Stampes person finder man indflydelse af friskoler af forskellig karakter. Han er født i Landsgrav. Selv nåede han ikke at gå i den friskole, der blev oprettet der i 60'erne, men han stiftede bekendtskab med dens væsen, den form for friskole, som gennem skolen i Lille Egede ved Skelskør havde forbindelse med de Koldske friskoler på Fyn. Da Stampe blev voksen, tjente han en tid på en gård på Fyn sammen med I. C. Christensen, der siden blev statsminister. Senere kom han hos Johannes Vedel i Hørve. Denne mand var stærkt med i arbejdet med de derværende friskoler, som ikke havde nogen forbindelse med de fynske, men var inspireret af den blinde prædikant Jens Dyrholm.

Hans Stampe tog på det udvidede kursus på Askov, og blev der uddannet til sin fremtidige gerning som lærer. Et stykke tid tilbragte han på Sødunge Friskole på Fyn, en af de skoler, der havde en meget nær forbindelse med Kold. Man kan sige, at Stampe således havde en god ideologisk og faglig uddannelse, da han startede i Kyringe. Han viste sig snart som en lærer ud over det almindelige, han var en gudbenådet fortæller, og hans pædagogiske evner var meget store.

Eleverne var inddelt i et lille og et stort hold. Det lille gik

i skole tirsdag, torsdag og lørdag, og det store de øvrige søgnedage. Om sommeren begyndtes kl. 8,00, og skolen var slut kl. 15,00. Om vinteren begyndte man een time senere. Man gik 2 år på det lille hold og 5 år på det store hold. Undervisningen omfattede: læsning, skøn- og retskrivning, regning, bibelhistorie, danmarkshistorie og geografi. I skolestuen var der to langborde med bænke, disse borde stod i en vinkel. Ved det bord, pigerne sad ved, sad Stampe for enden med tavlen bag sig på væggen.

Ved begyndelsen af første time sang man en salme eller en åndelig sang af Ingemann, derefter fremsagdes trosbekendelsen og Fadervor. Efter morgenandagten tog man fat på dagens arbejde. Børnene havde så godt som aldrig noget for hjemme, for i friskolen er det levende ord en grundlæggende tanke. Stampes undervisning i historie var for børnene en vandring sammen med stenaldermanden, de var tilskuere til blodbadet i Stockholm, og de deltog i slaget på Rheden. Hans fortællekunst gav børnene en visuel oplevelse, latter og gråd var en dagligdags begivenhed i skolestuen.

Kold sagde engang: „Når børnene ret kan le og græde, da er fortællingen ægte,“ og det var ægte fortællekunst, som Stampe præsterede. I sin undervisning rakte Stampe udover de grænser, som normalt var trukket på den tid i almueskolerens undervisning. Den græske mytologi, den franske revolution eller den nordiske gudelære fik børnene i tilgift i hans undervisning. Hjemmelæsning kendtes ikke; med fortælling, spørgsmål og samtale om meningen med dette eller hint udviklede Stampe især børnenes hukommelse og vurderingsevne. De var glødende interesserede og positive, og afstraffelse var aldrig nødvendig.

Bibelhistorien blev ligeledes en vandring gennem forskellige tider med skiftende profeter frem til lidelseshistorien som et grufuldt men samtidig håbefuldt højdepunkt.

Undervisningen i skrivning havde et dobbelt sigte, dels at give eleverne en ordentlig skrift, men også at lære dem at forme et pænt sprog med rigtigt grammatikalsk indhold. Grammatik var på den tid en ukendt ting i skolerne.

Da en af Stampes elever nogle år senere kom på Askov, ville hun sammen med et par andre piger gerne på samme hold i dansk, og prøvegenfortællingen skrev de da fuldkommen ens, kun ville Stampes elev sætte kommaer om en indskudt sætning, det havde de to andre ikke lært og ville ikke, hvorimod eleven fra Kyringe stædigt holdt på sit og satte kommaerne. Hun kom på Begtrups eftertragede hold, de andre ikke. Det var kommaerne, der skilte dem.

I regning begyndte man med hovedregning. Stampe skrev stykker på tavlen, og børnene skulle regne dem. Ofte sagde han til de elever, der havde regnet dem først: „Nu kan I godt tie stille.“ Han ville have alle med.

Hans undervisning omfattede også læren om dyr og planter samt regning med ubekendte størrelser, fag, der var ukendt i sogneskolerne.

I 1886 overgår Friskolen på andelsbasis, idet der udstedes 60 andele à 25 kr., og den sum, som Hans Larsen har stående i skolen, udbetales ham. Den 15/9 1886 udstedes de første andelsbeviser, og en bestyrelse overtager ledelsen af skolen. Når man gennemlæser fortegnelsen over de mænd, der først tegner andelsbeviser, finder man de navne, man så ofte støder på, når man beskæftiger sig med lokalhistoriske studier:

Gmd. Hans Hansen, Frenderup, møller P. Hansen, Vielsted, gmd. Hans Martinsen, Vandløse, gmd. Hans Larsen,

Kyringe, tømrermester Niels Petersen, Ordrup, og købmand P. Klausen, Kyringe.

Skolens økonomi hviler på bidrag, der pålignes forældrene alt efter hvor mange børn, der går i skolen og deres økonomiske formåen. Man betalte kr. 5 — 2 — 1 — 0,50 eller intet, hvis man ikke havde råd. Hvor meget Stampe fik i løn, fremgår ikke af skoleprotokollen. Foruden den kontante løn havde Stampe indtægter af en jordlod, hvor han kunne holde en ko.

Elevantallet opgives heller ikke, men det har ligget omkring de tredive på begge hold tilsammen. Små træk af undervisningen giver et billede af livet i skolen, men for at få det rette indtryk, må vi kende Stampe som person. Den mosaik, vi lægger, kan derved blive til en harmonisk helhed.

Kyringe Friskole og Stampe er et og det samme; han skabte det, skolen stod for. De første år havde han en faster til at bestyre hus for sig, indtil han giftede sig med en ung pige fra egnen. Det var hjulmand C. Hansens datter i Ordrup, Margrethe, som havde været elev hos Cornelius Appel på Rødding, og hun blev Stampe en god støtte i hans arbejde. Ægteskabet forblev barnløst.

Stampe elskede naturen, og hver morgen før skoletid gik han fra Kyringe til Kilden i Store Bøgeskov. En mand sagde: „Havde vi ikke haft den skov, så havde vi heller ikke haft Hans Stampe.“ Han var meget interesseret i politik, han var bondeven med liv og sjæl, men hans undervisning bar ikke præg deraf. Kun når han var sammen med egnens bønder kom hans politiske indstilling til stærkt udtryk. Hans interesse for de unge gav sig udtryk i hans ledelse af skytteforeningen, som holdt øvelser i Store Bøgeskov.

Stampe var en ægte grundtvigianer og i besiddelse af meget stor tolerance overfor folk, der havde en anden opfat-

telse. Han tillod bl. a. missionskredsen at holde møder i skolen, og han overværede dem selv, for, som han sagde: „Selv om de har en anden mening end jeg, har man godt af at høre den.“ Ligeledes ses det, at flere af dem, der sendte deres børn til Stampes skole, var ivrige missionsfolk, og det er et bevis for, at Stampe ragede op over folk med sin personlighed, da de religiøse retninger som oftest ikke så på hinanden med nogen velvilje.

Stampe, som holdt på, at salmerne skulle synges ind i børnene, gik med til at lade dem lære versene udenad, da der fremkom et ønske fra visse forældre derom. Det var kun modstræbende, han gjorde det, men det viser, at han kunne strække sig langt.

Da pastor Henning Jensen blev afskediget fra sit kald i Stenmagle, holdt han de følgende år gudstjeneste i friskolen, så selv en, der var stødt ud af kirken på grund af sin politiske overbevisning, åbnede Stampe døren for. Ved enkelte lejligheder ser vi Stampe optræde som taler ved folkemøder.

Når han om eftermiddagen var færdig med skolen, satte han sig i sit værelse og forberedte sit stof til næste dag. Når som helst han kunne, hjalp han sine venner, hvis det var noget, de havde brug for.

Han skriver således i et brev dateret 16/7 1904 bl. a.:

„. . . der er en ting, der har voldt mig og det ganske Kyringe og omegn meget bryderi og hovedbrud, en lille tilsyneladende uskyldig tingest, der hedder skema. Jeg vågner om natten og ved ikke rettere end, at der står en to-tre bekendte udenfor, hver med sådant et bæst i lommen, jeg har udfyldt 79 eller 80 . . .“

På skolen havde man en bogsamling, hvor børnene og deres forældre kunne låne bøger. Den var blevet skænket skolen af

frk. Alberti, som kom meget hos bekendte på egnen, der havde nær tilknytning til friskolen. Bøgerne stammede fra Kvindelig Læseforening i København, hvor frk. Alberti var i ledelsen, og udrangerede bøger kom til Kyringe. Selv om de var slidte, gjorde de god gavn.

Af breve fra Stampe til en ven får man et godt billede af mennesket, skolemanden og politikeren Stampe. Hans breve afspejler et dejligt vid og en sund humor, en meget skarp politisk opfattelse og en stor litterær belæsthed. Han var i sandhed en alsidig personlighed.

Der er bevaret nogle udtalelser af et par af egnens præster om friskolen i Kyringe. Pastor Barth, Tåstrup, sagde engang, at friskolen var den bedste skole i hans pastorat. Pastor Holberg Møller, Gyrstinge, fortæller, at friskoleeleverne ikke var så stive i deres salmevers som den fra sogneskolerne, men når han ville vide, hvad der stod i verset, var kommentarerne flydende, mens det ikke kunne tærskes ud af de andre.

Af udtalelser om Stampe fra mennesker, der i en moden alder kendte Stampe, vil jeg nævne følgende:

„Selv de kradseste mennesker blev mildnet, når de var i berøring med Stampe.“

„En mand uden uvenner.“

„Det menneske takker jeg for at have kendt.“

Med årene blev Stampe svagelig, han hostede meget, og hygiejnen og renligheden i skolen var meget ringe.

Da skolen i 1917 holdt op, var Stampe ikke bitter, han konstaterede bare: „Der er ikke så mange friskolefolk på denne egn, at skolen kan fortsætte.“ Det er vist kun den halve sandhed. Man ville nødigt afskedige Stampe, men hans sygdom afholdt folk fra at sende deres børn, og de andre skoler var blevet bedre, siden friskolens start.

Stampe fik lov at bo i skolen, så længe han ville, og han boede der til sin død i 1929. De sidste år levede han et stille liv; hans tidligere bekendt, statsminister I. C. Christensen, skaffede ham en pension på 700 kr., og hvis han manglede noget, glemte egnens befolkning ham ikke.

Mange følte dengang og nu en taknemmelighedsgæld til den mand. Hans spor skal ikke søges i store og voldsomme begivenheders centrum, men i det stille, i det indre af hans elever og venner, og der ville han helst selv sætte spor, det vidner hans virke om.

På hans grav står en mindesten, til hvis opsætning der blev samlet ind blandt hans tidligere elever.

Kilder:

Danmarks kultur ved år 1940.

Dansk Udsyn 1946, hæfte 3—4.

Kyringe Friskoles protokol.

Fru Kristine Larsen, Holbækvej 8, Sorø.

Afd. vognmand Lars Larsen, Nyrup.

Fhv. lærerinde Margrethe Olsen, Landsgrav, Slagelse.

Fru Johanne Holm, Nyrup alderdomshjem, førhen Rolandsgård,
Kyringe.

Sognefoged Hans Frederiksen, Vielsted.

Fru Marthine Christensen, Nyrup.

Afd. fru Kristine Nielsen, Vielsted Møllegård.

Breve fra Hans Stampe til gdr. Hans Olsen, Landsgrav, Slagelse.

Lidt om Skuderløse i tiden efter 1805

Af Vilb. Hansen

Skuderløse som by skulle jo, efter hvad historieforskerne mener, være meget gammel. Den ligger ret højt, og dens jorder er mod sydøst, syd og vest omgivet af store engstrækninger, hvorved dens område mod vest kommer til at ligne en halvø. Af disse store engstrækninger hører meget til Skuderløse. Susåen går igennem dette engdrag (en tidligere fjordarm). Syd og vest for åen hører engene til de tre store gårde: Gisselfeld, Holmegård og Broksø.

Byen bestod oprindeligt af 20 gårde og en del huse, men tre gårde er engang i tidens løb nedlagt. Jorden til de to er lagt ind under Broksø, og en under Konradsfeld. Jorden, der hørte til gårdene i Skuderløse, var god lerjord; dog havde et par gårde en del sandmuldet jord. Desuden hørte der til hver gård ca. 25 tdr. land eng og mose. Hver gårds tilliggende var således: Hovedlodden ca. 52 tdr. land — eng og mose 24 tdr. land, samt en udlod i Indelukket på 14 tdr., ialt ca. 90 tdr. land. Dog havde et par gårde mere eng og kom op på 130 tdr. land.

Alle gårdene var fæstegårde under Broksø, indtil de i tiden fra 1865 til ca. 1875 blev solgt fra som arvefæste (selveje). De 14 tdr. land i Indelukket er for alle gårdenes vedkommende senere solgt fra.

Susåens løb gennem engdraget forårsagede næsten hver vinter oversvømmelse, da åen dengang ikke magtede de store vandmængder, der kom fra de tilstødende grøfter og bække; og fra disse tilløb var der i vandet meget mudder, hvori der var en del gødningsstoffer, der ved vandets oversvømmelse af engene gav stor græsvækst. Der høstedes store afgrøder af hø, og der kunne på en gård godt blive op til 60—70 læs hø af ager og eng, hvilket var et godt plus til vinterfodringen.

I den forbindelse blev sommeren 1897 husket meget længe. Som følge af den regnfulde forsommer gav høhøsten meget store mængder, fra 100 og op til 110 læs hø på hver gård. Det var meget besværligt at få det bjerget; således måtte man binde sække om hovene på hestene, for at de ikke skulle træde igennem engbunden under arbejdet med at køre høet derfra.

I årene 1919—20—21 blev åen uddybet og reguleret, så den nu kunne tage vandet hurtigere, hvorved de store oversvømmelser blev sjældnere. Engene kunne drænes, pløjes, kultiveres og besås med kulturgræs, der var af meget større værdi end det tidligere naturgræs.

Foruden gårdene var der i byen ikke så få huse. Ifølge en optælling fra 1962 er der fra den ældre tid en 25 stk., hvoraf flere oprindeligt var stuelænger til gårde. Foruden disse er der en halv snes stykker af nyere dato. Disse huse var i den ældre tid beboet af husmænd, der dels arbejdede på gårdene, dels på moserne (tørvemoserne) og i skovene. Endvidere boede der en del håndværkere i byen. Der var rigeligt med arbejdskraft; og hvorfra fik disse mennesker til livets ophold? Ja, som oven for nævnt på gårdene, men daglønnen var sidst i 1800-tallet og i begyndelsen af dette århundrede, meget lille, den kunne de dårligt leve af. Det hjalp noget, at næsten

alle havde en eller to køer, som de fik græsning til på gårdene om sommeren, og hø og halm til vinterfodring. Dertil et par tønder korn til opfedning af en gris til egen husholdning.

Der var dog alligevel mange gange trangt i sådant et lille hjem, hvis der var en del børn, og det kunne ikke undgås, at flere pådrog sig en del gæld om vinteren.

Skuderløse var imidlertid heldigt stillet med moserne. Ved sommerens tørvegravning havde disse mennesker mulighed for at tjene, så de kunne få deres gæld betalt. Tørvegravningen var på akkord, og der arbejdede mand og kone sammen og kunne regne med dobbelt fortjeneste.

For de husmænd, der ikke var beskæftiget på gårdene, var skovene et godt aktiv. Der kunne der også tjenes en ret god dagløn i vintertiden. Men arbejdet både i moserne og skovene var jo alligevel strengt arbejde, når der skulle tjenes den store dagløn. Men hvor kunne man mærke deres glæde, når gælden var betalt, og der kunne blive noget tilovers til tøj og lignende.

Som nævnt havde hver gård en udlod i Indelukket på 14 tdr. land. Alle disse lodder blev ikke dyrket, men henlå som græsmark og blev brugt som græsgang for gårdenes får og heste. Hele arealet var indhegnet af risgærder. Her kom fårene ned tidligt om foråret med deres lam og blev der til sidst i september, hvor de blev taget hjem for at blive klippet, og lammene skulle sælges. Hestene blev ligeledes ført her ned og gik løse, men det var først lidt ind i maj måned, når det blev varmt nok til, at de kunne være ude om natten. Når de skulle bruges hjemme på gården, måtte drenge og karle tidligt om morgenen ned for at hente dem. Det var dog ikke altid så nemt at få fat på dem i et så stort areal, og det kunne godt blive op ad formiddagen, inden man nåede hjem med dem.

Alle disse udlodder er senere trasolgt gårdene og blevet bebygget. Det var i flere tilfælde børn fra gårdene, der ved deres giftermål fik en sådan parcel overdraget. En af de første, der fik en parcel overdraget var en søn fra Tuemosegård, Anders Hansen. Han fik den i 1856 og byggede på den samme år. Det varede ikke længe, før flere fulgte efter, og i løbet af en snes år var de fleste af lodderne bebygget. Det var ikke blide kår disse parcellister gik ind til. Jorden var sur og vandlidende, der skulle drænes, tilføres mergel, graves grøfter og meget mere.

Det kostede hårdt slid og stor sparsommelighed af både mand og hustru. Lidt penge skulle der jo bruges til køb af heste, køer, grise, redskaber m. v., og indtægterne var i begyndelse små. Der måtte findes en udvej til at tjene lidt penge. Og de fandt den. To eller tre gik sammen om en mælkerute; det gav daglig fortjeneste, og tørvemoserne kom også dem til hjælp, nogle kørte tørv fra glasværkets mose op til værket og andre skar tørv. Det gav de unge, raske folk penge til forbedring af ejendommens drift. De tog fat, sparede ikke på kræfterne, de var selvhjulpne, og efterhånden blev flere af ejendommene mønsterbrug.

Kun meget sjældent så man nogen af dem sælge deres ejendom, førend de ikke magtede bedriften på grund af alderen. Man hørte dem også sjældent klage over deres kår. De rettede deres daglige forbrug efter deres indtægt. Flere af disse beboere havde været på højskole, hvad der gav dem større horisont i livet. Der blev ialt i Indelukket 14 ejendomme (parceller).

Ved udskiftningen af gårdene blev der afsat jord til huslodder. Disse små lodder blev kun på $4\frac{1}{2}$ tdr. land plus 2 tdr. land eng. Jorden var ikke ret god, en del var sandjord og

noget var lav jord, som det altid har knebet med at få ordentligt afvandet. Der blev efterhånden bygget på dem alle, og det var Indsidere og husfolk, som de dengang kaldtes, der fik dem overdraget. Disse husfolk kunne jo ikke leve af, hvad en lille ejendom afkastede, men måtte gå på arbejde. Og der kom så igen tørvemosen til hjælp ved det tilskud i indtægten, som arbejdet med tørveskæring på glasværkets mose kunne give. De, der havde hest, kørte tørv, og nogle var sammen om at køre en mælkerute, andre skaffede sig forskelligt andet arbejde. På den måde tjente de til at supplere indtægten af den lille ejendom, og de satte en ære i at klare enhver sit.

— — —

Hvordan levedes så livet i Skuderløse den gang, i slutningen af forrige århundrede? Det levedes enkelt og nøjsomt med en lang arbejdsdag. Om sommeren fra 5 morgen til 7 aften, om vinteren fra 6 morgen til ved mørkets frembrud. Efter at aftensmaden var spist samledes alle, både børn, tjenestefolk og husbondsfolk i dagligstuen, hvor man beskæftigede sig med forskelligt, bl. a. læsning af dagens avis, læsning af en bog, undertiden lidt kortspil (uden penge). Disse vinteraftener var hyggelige og virkede til større sammenhold blandt alle i hjemmet.

For ungdommen var der ikke så megen adspredelse, og dog kom de unge alligevel sammen nogle gange i årets løb til ungdomsgilder, høstgilder, fastelavngilder og lign. Blandt de største begivenheder var forårsmarkedet i maj og septembermarkedet (i Næstved). Disse to markeder blev der set hen til med stor forventning af de unge, men også de ældre skulle med til disse markeder, og den dag kørte man sammen i den store fjedervogn med to heste forspændt; alle skulle med —

også husmanden og hans familie. Tilbage på gården den dag var kun den, der skulle passe kreaturerne.

Hvor vi børn dog glædede os til den udflugt, og hvor kunne vi tale sammen om det flere dage efter med kammeraterne i skolen, som også havde været til markedet.

Vintertiden kunne jo nok være lidt lang og ensformig, men der var da også på den årstid forskellige adspredelser, der kunne virke opløftende for sindet. Først og fremmest var der julen, der også den gang betragtedes som en af årets største højtider.

Julen i mit hjem en aften, som var præget af både alvor og glæde:

Når julemåltidet var tilende, gik både vi børn og karlene og pigerne hen til far og gav ham hånden for at sige tak for mad, noget vi ellers ikke brugte til hverdags, da sagde man tak fra pladsen, hvor man sad.

Mens juletræet blev pyntet, måtte vi børn ikke se på det; det foregik i en anden stue. Når dette var gjort, blev det båret ind i dagligstuen, lysene blev tændt, og så syntes vi, det var jul. Men det store øjeblik var jo, når gaverne blev fundet frem og delt ud.

En gammel skik var, at husmanden tog fri og gik til sit hjem juleaftensdag efter middag, men inden da havde han, som sin julegave, fået en stor, rund hvedekage, som han tog med til sit hjem. Det samme fik både tjenestedrengen, andenkarlen og forkarlen, og de tog den med hjem dagen efter. Ingen måtte undvære mad i julen — alle skulle være glade. Julemorgen tog alle, som kunne det, til kirke.

Nej, det hele var vist ikke så ensformigt dengang. Det hele foregik blot hjemme i byen eller sognet; man kom ikke

så langt omkring. Senere på året kom jo så fastelavnsgilderne, hvor de unge rigtig morede sig . . .

Det åndelige og kulturelle liv i byen.

Det kulturelle liv begyndte meget tidligt i Skuderløse, hvad der skyldtes påvirkning fra højskolerne. Allerede i 1860'erne begyndte unge bondesønner fra byen at søge højskolerne. Min far var elev på Hindholm højskole, men også andre af de sjællandske højskoler blev i de år søgt af unge her fra byen, bl. a. Høng.

Når disse unge kom hjem fra skolerne, begyndte de at danne foreninger, således en sangforening, der ledes af læreren. Men også på flere andre områder kendtes højskolernes påvirkning, bl. a. gennem foredrag og lignende.

Efter at Testrup forsamlingshus var bygget, blev der oprettet en foredragsforening, støttet og ledet af mange af egnens folk. Men i den forbindelse må især nævnes lærer Krøjgaard, Aversi, og mejeribestyrer C. F. Olsen, Svalebæk. De ydede et stort arbejde for foreningens oprettelse, og C. F. Olsen var i mange år en energisk og dygtig formand. Foreningen havde gennem årene en meget stor tilslutning og stor betydning for egnens kulturelle liv, der bl. a. gav sig udslag i en rig udvikling af foreningslivet.

Skuderløse forsamlingshus er af nyere dato. Det byggedes i 1910. Det satte gang i foreningslivet her i byen: sangforening, gymnastikforening, foredrag og meget andet. — Nu havde næste generation været på højskoler, især Vallekilde, Frederiksborg, Haslev og mange andre. Og det kendtes på egnens liv.

De kirkelige retninger, den grundtvigske og Indre Mission, har haft stor betydning for det åndelige og kulturelle liv i

Teestrup sogn. Den grundtvigske retning var jo en påvirkning, de unge havde med fra højskolerne; den fik stor indflydelse på egnens liv, og her var det igen den enkelte, der førte bevægelsen frem. Især kan nævnes førstelærer Nielsen, Skuderløse (død 1897). Han var selv levende optaget af de grundtvigske tanker og evnede at påvirke andre.

Men Indre Mission fik også stor betydning — især for Skuderløse —, og blandt dem, der gik kraftigst ind for denne retning, var bager Hans Christensen, Skuderløse. Han blev senere missionær.

Disse to retninger stod ofte meget skarpt over for hinanden, og mangen en diskussion kunne undertiden slå ud i lys lue. Men dette til trods førte disse åndelige retninger til, at der i Teestrup sogn i mange år har været en meget stor kirkegang — og er der endnu den dag i dag. Og trods de stærke standpunkter så sejrede fornuften altid. Både da missionshuset og forsamlingshuset byggedes deltog hele befolkningen i støtten til bygningernes rejsning.

En mand, der fik en meget stor indflydelse, var lærer Halskov (lærer i Skuderløse fra 1898 til 1933). Han var i tidens løb formand for mange foreninger. Forsamlingshuset, hvis første formand han var, og af andre kan nævnes: formand for brugsforeningen, biblioteket og flere andre foreninger. Han gjorde meget for foredragsforeningen, var engageret i kirkeligt arbejde, medlem af menighedsrådet, en overgang dets formand. Tilskyndelsen til kirkens indre udsmykning skyldtes for en stor del lærer Halskov.

Skuderløse by ligger højt og i en meget smuk egn, omkranset, som den er, af de store, smukke bøgeskove tilhørende Gisselfeld, Broksø og Tybjerggård. Ja, byen ligger højt, og

der er god udsigt til omegnen. I klart vejr kan man tydeligt se Sct. Bendts kirkes tårn i Ringsted, og i vest og syd har man en smuk udsigt over det store engdrag med skoven i baggrunden. Og fra mit fødehjem, Højagergård, der ligger højt og frit, kunne man i stille sommeraftener høre kirkeklokkerne fra Teestrup, Herlufmagle, Toksværd og Braaby ringe solen ned . . .

Midt i det frodige agerland har man en stor sandbanke på 15 tdr. länd. Den var tidligere beklædt med lyng; et meget smukt syn, når den blomstrede. Men for ca. 30 år tilbage begyndte der at gro små ege op, og nu er snart hele bakken bevokset med lave ege i grupper. En idyllisk plet, hvor mange mennesker om sommeren tilbringer en søndag i fredelige og rolige omgivelser. — Bakken hedder Stoksbjerg.

Og så vil jeg slutte denne lille beretning om Skuderløse med et vers af Skuderløse-sangen, skrevet af lærer A. C. Nielsen, førstelærer i Skuderløse i mange år. Han var igangsætter af flere foreninger og ungdomsarbejde og formand for forsamlingshuset i mange år, og han forstod at sætte sig ind i befolkningens levevilkår og daglige vilkår:

Her er da den plet, der blev vor her på jord,
med moser og agre og å!
Den plet, hvor vi lever og virker og bor,
til den må vi kærlighed få.
Vi har al dens skønhed hver eneste dag,
når blot vi det rigtigt kan se.
Er sliddet dig tungt,
det sindet gør ungt
at standse og høre og se.

GÅRDENE I SKUDERLØSE
i tiden fra cirka 1805 til 1963
(Fæstere og ejere)

Nr. 1. Skolelod.

Blev drevet af skolelæreren.

Nr. 2.

Tilhørte Teestrup kirke; jorden lå op til Bråby skel.

Nr. 3. Konradsfeld.

Jord fra en gård i Skuderløse, der engang blev solgt til Konradsfeld og lagt der under.

Nr. 4. Østergård.

Jacob Olsen, hans søn, Ole Jacobsen, og hans søn, Ole Olsen, fik den i arv 1872 og solgte den igen i 1892 til Hans Peter Nielsen, der døde 1905; hans enke solgte et års tid efter hans død til hans broder, Jacob Nielsen, og efter hans død blev gården overtaget af hans søn, Hans Nielsen, der stadig ejer gården.

Nr. 5. Søndergård.

Anders Mortensen, Morten Andersen, Niels Thomsen, Jens Larsen, og efter hans død den nuværende ejer, sønnen Frederik Larsen.

Nr. 6. Kærgård.

Herman Andersen, Peter Hermansen. Gården blev i 1871 af Broksø solgt til hans enke, Karen Marie Petersen, der i

18880 solgte den til deres søn, Anders Hermansen. Hans dåbsnavn var Anders Petersen, men han søgte om tilladelse til at bære familienavnet Hermansen; han fik denne tilladelse. Efter Anders Hermansens død bestyredes gården nogle år af en søn, Alfred Hermansen, som købte den 1919 og ejede den indtil 1962, da han solgte den til direktør Charles Kristensen, Fabrikken A/S, Skuderløse. Alfred Hermansen fik 330.000 kr. for gården. Bygningerne er gamle, og den ældste del af stuehuset er vist nok mindst 150 år gammel.

Nr. 7. Vestergård.

Anders Larsen, Lars Andersen, der i 1847 fik den i arv fra sin far (den gang fæste) og i 1872 købte den til arvefæste, og i 1880 skødede han den til sin søn, Jens Larsen. Efter Jens Larsens død blev gården overtaget af en svigersøn, Jens Bang, der efter gårdens brand i 1928 solgte den til Jens P. Jensen, som fik assurance udbetalt og byggede en ny gård ude på marken. J. P. Jensen har været sognefoged i godt 25 år, sognerådsformand i 20 år, og formand for brugsforeningen i mange år. J. P. Jensen solgte gården til sønnen i 1961, og samme søn, Richard Jensen, er den nuværende ejer.

Nr. 8. Højagergaard. En gammel slægtsgård.

1805 Lars Pedersen, Lars Pedersens enke, Lars Pedersens søn, Ole Larsen, født 1787, død 1. november 1837, 50 år gl., Hans Henrik Christensen, født 1803, død dec. 1854, hans søn, Hans Christian Hansen, født nov. 1847, død 1936, 88 år gl., hans søn, Svend Hansen, der var forpagter i nogle år, købte gården i 1947 af sin mor, Svend Hansen solgte gården i 1954 til Brdr. Christensens Fabrik A/S, som er nuværende ejer. Gården kostede i 1954 448.000; bygningerne er ældre.

Højagergård var i sin tid fæste under Broksø, og bortfæstedes i slutningen af det 18. århundrede til Lars Petersen, en meget dygtig og fremmelig mand, såvel i kommunalvirksomhed som hjemme i sin bedrift; endnu opbevares i gården en sølvmedaille, som blev ham tildelt for udmærket hesteavl. Han efterfulgtes af sønnen Ole Larsen, hvis enke senere ægtede Hans Henrik Christensen, som 1854 købte gården til arvefæste.

Nr. 9. Nørregård.

Denne gård har i over 200 år været i samme slægts eje. Den første ejer var Peder Olsen, der efterfulgtes af Ole Pedersen, hvis søn, Ole Olsen, overtog den i arv; Ole Olsen havde den i 2 år, og solgte den så 1887 til sin svoger (sognefoged) H. P. Frederiksen. H. P. Frederiksen blev sognefoged i en alder af 36 år; han afstod som en lidt ældre mand gården i forpagtning til en svigersøn, P. N. Petersen, der efter Frederiksens død købte gården. I 1962 afstod P. N. Petersen gården i forpagtning til sin søn, Orla Petersen. Nørregård er altså stadig i slægtens eje.

P. N. Petersen, der snart er 70 år, var som ung mand konsulent i husdyrbrug i flere år i Præstø amt, men dette hverv frasagde han efter at være blevet ejer af gården.

Nr. 10.

Dette er en gård, hvor der har været mange forskellige ejere. I 1805 var der en mand, der hed Jørgen Jensen, derefter nogle, man ikke har oplysning om; omkring 1890 købte Hans Kristian Hansen, Højagergård, gården, og ca. 3 år efter solgte han en parcel af gården til smedemester Povl Rasmussen, der byggede på den, og i 1908 købte han resten af gårdens jord,

så der nu var 27 tdr land til den. Som ældre mand solgte han gården til sin søn, Alfred Rasmussen, der i 1943 solgte den til Magnus Petersen, som er den nuværende ejer.

Nr. 11. Skovgård.

Den er også slægtsgård. Første ejer var Christen Christensen, derefter Lars Nielsen, som efterfulgtes af Lars Herman Petersen; han blev gift med Lars Nielsens enke. De efterfulgtes af deres plejedatter og hendes mand, Hans Nielsen, og senere overtog deres søn, Kristian Nielsen, gården, og han ejer den endnu.

Nr. 12a. Eskemosegård.

Hans Hansen Moenbo, Jens Hansen og hans svigersøn, Lars Olsen, og derefter hans søn, Johannes Olsen, der i 1917 solgte gården til Oluf Petersen, der igen i 1962 afstod den til sin søn, Herluf Petersen, som er den nuværende ejer.

Nr. 13a. Mellemskiftegård.

Niels Olsen, Niels Petersen, landstingsmand, han efterfulgtes af sin søn, Lars Nielsen, og derefter hans søn, Peter Nielsen, der i 1920 solgte gården til Peder Brandt Lassen, der igen i 1950 lod den gå i arv til sin søn, Povl Brandt Lassen, der er den nuværende ejer. P. Brandt Lassen og hustru var begge jyder og kom til Sjælland i 1905, hvor de havde købt en gård i Tune. Brandt Lassen var broder til forstander Brink Lassen, Tune.

Nr. 14a. Tvinggård.

Lars Andersen, Anders Larsen, Ole Olsen (han var søn af Ole Petersen, Nørregård), der blev gift med Anders Larsens

datter. Ole Olsen solgte gården til sin søn, Hjalmar Olsen, først i tyverne; han døde i 1929, og samme år døde Ole Olsen, og Hjalmar Olsens enke solgte i 1930 gården til J. P. Kristoffer (han kom fra Hårslev i Sydvestsjælland). J. P. Kristoffer solgte gården igen 1938 til Severinsen, som var købmandssøn fra Næstved, men havde lært landvæsen. Han solgte igen gården i 1946 til Thorkild Nielsen, der er den nuværende ejer. Thorkild Nielsen er søn af fhv. gdr. Jacob Nielsen, Østergård (se nr. 4).

Nr. 15 a.

Hans Olsen (Ole Hansen og Jørgen Hansen), derefter Lars Kristian Larsen, som solgte gården til Vilhelm Kristiansen i 1918, der igen solgte den i 1940 til Thorkild Nielsen. Thorkild Nielsen solgte 1946 gården til Hans Andersen, som 1960 solgte til Knud Fisker, der er den nuværende ejer.

Nr. 16 a. Svalebæksgård.

Svalebæksgård er en gammel slægtsgård. Den første ejer var Lars Olsen, derefter Ole Larsen, Peter Olsen (søn af Ole Larsen), som 1897 solgte til Ole Olsen (hans broders søn), der overdrog den i arv til sine to børn, Karen og Viggo Olsen, i 1953, som ejede den til 1962, og da solgte gården til Jordlovsudvalget, der solgte en del af jorden fra som tillægsjord til 3 naboejendomme, og derefter solgte hovedparcellen med bygninger til Hartvig Petersen, som er den nuværende ejer. Gårdens areal var oprindeligt 130 tdr. land, men cirka 1870 udstykkedes en parcel fra gården på 52 tdr. land til en anden af Ole Larsens sønner, Lars Olsen (Ole Olsens far). Ole Olsen var ejer af gården i 56 år. Svalebæksgårdens bygninger er meget gamle, men især stuehus og stald, som man ved er

opført 1804, altså omkring ved den tid, gården flyttedes ud på marken. Nu er gården gledet ud af slægtens eje.

Nr. 17a. Lunggård.

Ole Larsen og derefter hans søn, Ole Olsen, der igen efterfulgtes af sin søn, der også hed Ole Olsen. Sidstnævnte Ole Olsen overtog gården i 1872 og ejede den til 1923, hvorefter den udgik af slægtens eje, da Ole Olsen var ugift, og gården blev da solgt til en ung mand fra Skuderløse Indelukke, Frederik Petersen. Han døde efter nogle få års forløb, og hans enke drev den så videre, men kun for nogle år, idet hun i 1935 solgte til Rasmus Boldvig. Boldvig havde en del år været inspektør på Rastrup, Herlufmagle sogn. Rasmus Boldvig er den nuværende ejer af Lunggård.

Nr. 18a. Tuemosegård.

Chr. Hansen 1805, Hans Christensen 1834, Niels Hansen 1840, Ane Niels Hansen 1845, gårdmandsenke, og derefter deres søn, Kristian Nielsen, landstingsmand. Han solgte gården i 1913 til Knud Post, der var en søn af godsejer F. Post, Broksø. Han solgte igen gården i 1923 til Jørgen V. Birk (han var inspektør på Broksø), der 1946 solgte gården til sin søn, Knud Henrik Birk, som er den nuværende ejer.

Den 1. juli 1787 boede på gården:

Hans Assersen, 65 år, bonde og gårdbeboer.

Kirsten Christendatter, 54 år, hans hustru.

Christen Hansen, 22 år, ugift, deres søn.

Det bemærkes, at Hans Assersens fader, Asser Hansen, allerede 1724 nævnes som gårdens fæster. Dette sker i „lægdsrull over det nationale infanteri udi Sælland, Møen, og Laaland 1724“. Her nævnes hele Skuderløse by som hørende

under Holmegård, hvis daværende ejer, gehejmerådinde Krabbe, også ejede Broksø.

Nr. 20a. Kildemarksgård.

Niels Jørgensen, Mads Olsen, Povl Simonsen, der var en søn af Simon Jensen, Aversi; Povl Simonsen blev 92 år gl., født 1838, død i 1931. Han købte gården i 1870, og efter hans død ejede hans enke den i 4 år, hvorefter en søn, Jacob Simonsen, købte den af sine søskende i 1935. Han solgte den igen 1942 til Knud Egholm Møller (søn af proprietær Møller, Konradsfeld), der kun ejede den nogle få år, hvorefter han solgte den til Aage Eriksen, der døde en halv snes år efter, og hans enke solgte så gården til Svend Hansen i 1955, som er den nuværende ejer. Povl Simonsen var gift med Johanne Conradine Henriette Dystersick, født i Lippe Detmold 3. december 1852.

Nr. 21a. Stoksbjerggård.

Povl Hansen, som efterfulgtes af sin svigersøn, Jens Larsen, der vistnok er den, der købte gården for livsfæste. Jens Larsen efterfulgtes af sin svigersøn, Niels Peter Nielsen, 1872, men fra 1881 tilhørte den Jens Lorentsens enke, og fra 1888 en Thomsen, hvorefter „Kreditforeningen“ 1895 overtog gården, og samme år solgte den til Frederik Hansen, der var født i Sdr. Bjerre 1859, og hans hustru, Bodil Larsen, var født samme steds 1861. Efter Frederik Hansens død i 1932 solgtes gården i 1933 til deres datter og svigersøn, Marie og Laurits Petersen. Laurits Petersen var fra Skelskøregnen, og han solgte gården i 1956 til proprietær Lund, der igen i 1960 solgte den til direktør K. Gottlieb, der er den nuværende ejer.

Den sidste af slægten, Niels Peter Nielsen, blev også kaldet Berliner-Nielsen, fordi han senere blev storeksportør af kreaturer til Tyskland, og især til Berlin.

Nr. 19 og nr. 22.

Det er to gårde, der engang er blevet lagt ind under Broksø, og, som selvfølgelig, ligesom de andre gårde oprindelig lå i byen.

— — —

Foruden hovedlodden hørte der til alle gårdene megen eng og mose på følgende steder: Vest for byen, tørvemosen kaldet (Lungen), hver gård en part, Lange Parter, hver en, og Birkemosen, hver en, og hver part var på ca. 7 skp land, altså ca. 21 skp. land til hver gård. Det område brugtes kun til tørveskæring til brændsel.

I fortsættelse af dette område var en meget stor engstrækning, kaldet Tagesmose. Her havde hver gård to parter på ialt 10 tdr. land, fordelt på følgende måde: en af de forreste parter på $5\frac{1}{2}$ tdr. land, og en af de bageste på $4\frac{1}{2}$ tdr. land, og den praktiske side af sagen var, at de forreste parter ikke blev så meget oversvømmet af vand om vinteren, og altså gav mindre hø, i modsætning til de bageste parter, der nå nærmere ved Susåen og blev stærkt oversvømmet og gav meget hø, men ved denne ordning blev der to parter, der lå sammen, og de parter tilhørte Vestergård, matr.nr. 7 a.

I 1897, hvor forsommeren var ualmindelig våd, høstedes der på Højagergårds to parter 110 læs hø, og det var meget nær det samme for hver gård; men høet var af en meget ringe kvalitet på grund af det regnfulde vejr, og engbunden var så

fugtig og blød, at der måtte bindes sække under hestenes hove, da de ellers ville synke i.

Efter at høet var stakket, kom der så store regnmængder, at der stod 7—8 tommer vand over hele engdraget. Man måtte da køre med meget små læs, som midlertidig sattes i stakke på den faste grund, for senere at køres hjem til gårdene. Syd for byen var, og er, der endnu store arealer af eng, Skuderløse Enghave, og der havde gårdene også parter, men af lidt forskellig størrelse, fra 9 til 14 tdr. land til hver gård, og det blev også benyttet til høslet og, senere på året, til græsning for ungkreaturer.

Sydvest for byen var der et andet stort engareal, som blev kaldet *tuerne*; her havde hver gård et par tdr. land, der mest blev brugt til græsning for ungkreaturerne. Disse kreaturer, der dengang stod i tøjlr, måtte drengene på gårdene ud at flytte om morgenen ved 5-tiden og så møde i skolen kl. 7.

Yderst i dette område var der fire engstykker, der tilhørte fire gårde; som navn havde dette engstykke det ejendommelige „Tjoklodden“, og ingen synes at vide noget om dette navns oprindelse. Jeg så forleden i et skøde, at en sagfører havde skrevet Tyrkelodden; men om det er rigtigt, vides ikke.

Et sagn fortæller, at dengang landmåleren var færdig med opmålingen, havde han fået dette stykke for meget, og han ordnede det praktisk ved, at lade en dreng fra hver af de fire gårde løbe et stykke af på en bestemt tid; den hurtigste dreng var fra Tuemosegård, nr. 18 a, der nåede ud om 6 tdr. land, derefter kom drengen fra Vestergård, nr. 7 a, der nåede ud om ca. 4 tdr. land, og så kom drengen fra Kærgård, nr. 6, der nåede ud om 2½ tdr. land, og til sidst drengen fra Højagergård, nr. 8, der var den dovneste og kun nåede ud om 2 tdr. land.

Disse store engdrag er nu for den største dels vedkommende kratskov, groet op af sig selv efter 1. Verdenskrig, hvor tørvejorden blev brugt til brændsel, men især efter 2. Verdenskrig blev Skuderløse tørvemose forarbejdet til formbrændsel, briketter o. l., og den er nu nærmest værdiløs.

Som nævnt under mindre ejendomme hørte der til hver gård en udlod på 13 à 14 tdr. land i Indelukket; disse udlodder var fælles græsgang for gårdens heste og får og var indhegnet med jordvolde og risgærde, der hvert år krævede en stor reparation. Her blev hestene af drenge redet ned til græsning hver aften om sommeren efter endt arbejde hjemme på gården.

Alle disse udlodder i Indelukket er for mange år siden solgt fra gårdene, og den første bebyggelse her skete omkring 1848—50.

DE MINDRE LANDEJENDOMME (*parcellisterne*)

På vejen fra Skuderløse by til Indelukket lå og ligger endnu to mindre ejendomme. Den første tilhørte Boel og Niels Engelbrehtsen. Der var 6 tdr. land ager og 2 tdr. land eng.

Den næste tilhørte Peter Nielsen og hans kone; til denne ejendom var der 4 tdr. land ager og 2 tdr. land eng.

På jord, der var udstykket fra Skovgård, lå 4 ejendomme.

Den første tilhørte Sofus Mørkeberg og hustru; areal 12 tdr. land ager og et par tdr. land eng.

Den anden tilhørte Katrine og Niels Andersen; areal: noget lignende den første gård (ca. 14 tdr. land og heraf en eng).

Den tredie tilhørte Grete og Peter Sørensen; areal ca. 6 tdr. land.

Den fjerde tilhørte Stine og Lars Rasmussen; areal ca. 6 tdr. land; dette areal er senere lagt under en naboejendom.

Indelukket

Nr. 1 tilhørte Karen Marie og Peter Larsen; areal 13 tdr. land.

Nr. 2 tilhørte Marie og Povl Hansen; areal: 5 tdr. land og eng.

Nr. 3 tilhørte Sofie og Anders Mortensen; areal: 13 tdr. land. land.

Nr. 4 tilhørte Krestine og H. P. Petersen; areal: 13 tdr. land.

Nr. 5 tilhørte Marie og Lars Frederiksen; areal: 6½ tdr. land.

Nr. 6 tilhørte Kresten Mortensen og hustru; areal: 6½ td. land.

Nr. 7 tilhørte Peter Petersen og hustru; areal: 6½ td. land.

Nr. 8 tilhørte Ole Petersen og hustru; areal: 6½ td. land.

Nr. 9 tilhørte Karen Sofie og Kristian Hansen; areal: 13 tdr. land.

Nr. 10 tilhørte Peter Andersen og hustru; areal: 11 tdr. land.

Nr. 11 tilhørte Peter Akselsen og hustru; areal: 10 tdr. land.

Nr. 12 tilhørte Jens Petersen og hustru; areal: 14 tdr. land.

Nr. 13 tilhørte Marie og H. Peter Larsen; areal: 14 tdr. land.

Nr. 14 tilhørte Marie og Hans Chr. Hansen; areal: 14 tdr. land.

Nr. 15 tilhørte Lars Petersen og hustru; areal: 14 tdr. land.

Desuden er tre dengang ubebyggede parceller senere tilkøbt og lagt under følgende ejendomme:

Nr. 14 købte 14 tdr. land og har nu 28 tdr. land.

Nr. 15 købte 14 tdr. land og har nu 28 tdr. land, men

denne parcel er senere igen købt og lagt under Hammersgård i Bråby.

Til nr. 12 er senere købt 6 tdr. land, så den nu er på 20 tdr. land.

Indelukket hørte oprindelig til gårdene, der havde hver 14 tdr. land. Hele dette område lå hen i græs, og en del var sumpet, og de lodder, der førte ned til Susåen havde en del enge, der om vinteren tit lå under vand, men om sommeren gav meget hø; alt var indgærdet af flettet risgærde og blev kun brugt til græsning for heste og får, som jo gik løse, og når hestene skulle bruges til arbejdsbrug, var det ikke altid lige let at få dem fanget, så det kunne godt blive noget op på formiddagen, inden karlene nåede hjem med dem, og som regel blev de redet ned ned igen til aften; men det var dengang noget mere end en 8-timers dag.

Omkring 1840 og 1850 blev enkelte af disse lodder solgt fra gårdene og bebygget; men først i 1860—70 tog udstykningsen fart. Disse smålodder kunne naturligvis ikke alene give føden til en familie, og derfor havde alle de mandlige en eller anden beskæftigelse uden for hjemmet. Bl. a. kørte flere af dem med deres heste og vogne tørv fra Glasmosen op til værket. Det kaldte man at køre „Glastørv“. Dette arbejde kunne godt tage en 3—4 måneder og gav en ret god fortjeneste. Da andelsmejeriet begyndte, var der flere, der havde en god fortjeneste ved at køre mælk (mælkekusk), og enkelte andre tjente noget ved at køre fragt for brugsforeningen og andre virksomheder og for private til og fra Næstved.

I det hele taget var disse nybyggere energiske folk, der hurtigt skabte respekt om sig ved driften af deres ejendomme; de afvandede de sure jorder ved grøftning og dræning og

mergling, ligesom de hurtigt fik et stort husdyrhold i gang, og især var de mestre i hønsehold, ja, flere havde op til 200 høns, som, efter den tids forhold, var helt imponerende; men kornet var billigt, og man så da straks en fordel ved at omsætte det i ægproduktion. En enkelt ejendom havde sidst i halvfemserne 500 høns.

Når mændene passede deres kørsel af tørv og mælk samt deres mark, måtte konerne passe husdyrene; børnene deltog også tidligt i arbejdet.

De nederste lodder i Indelukket blev i gamle dage kaldt Hestehaven (Hestehaugen).

Husrækken.

Det var jord, der ved udskiftningen af gårdene blev direkte udlagt til huslodder og blev derefter i daglig tale kaldet lodderne. Der blev tillagt hver lod $4\frac{1}{2}$ tdr. land og 2 tdr. eng.

Nr. 1, begyndende fra Stoksbjergvejen, tilhørte Stine og Ole Nielsen.

Nr. 2 tilhørte Karen og Hans Pommergaard Hansen.

Nr. 3 tilhørte Karl Petersen og hustru.

Nr. 4 tilhørte Jørgen Nielsen og hustru; Jørgen var tillige vejmand.

Nr. 5 tilhørte Kristian Nielsen og hustru.

Nr. 6 tilhørte Sofie og Jens Andersen.

Nr. 7 tilhørte Anders Rasmussen.

Nr. 8 tilhørte Lars Nielsen og hustru; Lars var tillige stenhugger.

Nr. 9 tilhørte Marie og Niels Knudsen.

Nr. 10 tilhørte Ole Hansen og hustru.

Nr. 11 tilhørte Jens Nielsen og hustru; Jens Nielsen havde i flere år et bierhverv ved indsamling af æg.

Disse små jordlodder kunne naturligvis heller ikke give deres ejere en indtægt, som de kunne leve af, hvorfor mændene måtte tage andet arbejde, bl. a. på moserne ved tørvegravning og tørvekørsel; især på Glasmosen; 3 a 4 var gerne sammen om en mælkerute, og nogle arbejdede på gårdene, og det var især i høstens tid. Andre havde om vinteren arbejde i skoven. Pasning af husdyrene var jo så overladt til konerne og børnene, og flere af konerne tjente noget ved indendørs arbejde på gårdene, og naturligvis måtte børnene, så snart de var konfirmerede, også ud at tjene.

BEBOERNE I SKUDERLØSE

tiden fra ca. 1895 til ca. 1920

(Husene)

Nr. 1. Først byen — vestfra.

Tæt ved Gl. Vestergård boede Grete og Jens Rasmussen. Jens Rasmussen var husmand på Mellemskiftegård, men arbejdede om sommeren på tørvemosen. Grete havde meget arbejde som kokekone.

Nr. 2. Syd for Vestergård.

Her boede Stine og Niels Rasmussen. Niels Rasmussen arbejdede om sommeren i mosen, om vinteren i skovene og ellers på gårdene. Stine var om sommeren med på mosen og arbejdede også ved forskelligt på gårdene.

Nr. 3. Øst for Vestergård.

Her boede Lars Jørgensen. Lars Jørgensen arbejdede på gårdene ved forskelligt og om sommeren på mosen.

Nr. 4. Bageriet, der dengang ejedes af bagemester Hans Christensen.

Nr. 5 Tæt op til bageriet, øst for.

Der boede Kirsten og Peter Larsen. Peter Larsen arbejdede formodentlig også på gårdene og tørvemosen. Huset er senere nedrevet og grunden købt af bageriet.

Nr. 6. Et langt hus, hvor der boede to familier.

I vestre ende boede Marie og Niels Sørensen. Niels Sørensen var væver, og Marie gik omkring i byen og solgte kringler og andet småbrød.

I østre ende af huset boede Sofie og Kristian Andersen. Kristian Andersen var husmand på Lunggård og arbejdede om sommeren på tørvemosen.

Nr. 7. I samme række, men ikke sammenbygget med det andet.

Her boede Hans Albrechtsen, som om sommeren også arbejdede på mosen og ellers på gårdene den øvrige tid af året.

Nr. 8. I samme række, men med vej imellem.

Her boede Sofie og Niels Petersen. Niels Petersen var husmand på Svalebæksgård og var på mosen om sommeren. Sofie var syerske. De holdt diamantbryllup den 31. maj 1921. Der var meget stor tilslutning til festen fra beboernes side i byen,

som afholdt udgifterne. Festen holdtes i Bystævne (forsamlingshuset, og de to gamle holdt ud til over midnat og blev kørt hjem i ponyvogn, trukket af byens unge.

Nr. 9. Overfor, men op til sognevejen.

Her boede Anne Margrethe og Søren Jørgensen. Søren Jørgensen var også på mosen om sommeren og arbejdede så ellers på forskellige ejendomme. Margrethe arbejdede en del som kokekone.

Nr. 10. Nu følger man nordsiden af vejen, og den første ejendom er brugsforeningen, der opførtes 1884 (den første del), der er senere tilbygget 2 a 3 gange, og nu forestår der igen en udvidelse (1962). Brugsforeningens start skete 1877 i snedker Johansens hus.

Nr. 11. Det nærmeste hus ved brugsforeningen var og er missionshuset, der blev bygget 1896; men det er senere blevet udvidet et par gange.

Nr. 12. Nærmest ved boede Stine og Hans Petersen. Hans Petersen var fast husmand på Nørregård og om sommeren på mosen. Stine syede forskelligt, bl. a. kludesko og hjalp til med forskelligt på gårdene.

Nr. 13. Nærmest ved Nørregård på den østlige side lige op til vejen boede Maren og Peter Kristensen. Peter Kristensen var fast husmand på Højagergård og arbejdede også på mosen om sommeren. De havde to køer, der om sommeren græssede på en eng, og disse køer passede Maren og hjalp til på mosen.

Maren og Peter købte senere en lille landejendom i husrækken, tilhørende Karl Petersen.

Nr. 14. Derefter boede Marie og Jens Andersen. Jens Andersen var træskomand og havde oparbejdet en stor virksomhed i det fag; han havde til tider tre svende og en lærling. Desuden havde han savskæreri, hvor træet til træskoene oparbejdedes, ligesom der blev savet meget træ ud til brændsel for byens beboere.

Nr. 15. I huset nærmest ved boede Sofie og Hans Larsen. Hans Larsen var hjulmand og tømrer og havde en stor virksomhed. De købte senere en landejendom i Herlufmagle. Huset er nu nedrevet og et nyt opført.

Nr. 16. Vi går nu til den sydlige del af byen og begynder ved smedien, der lå tæt op til gadekæret. Den ejedes af smed Jens Olsen.

Nr. 17. Tæt ved smedien boede Sofie og Hans Olsen. Hans Olsen arbejdede en del som husmand på Højagergård og ellers på forskellige gårde og om sommeren på mosen. Sofie arbejdede meget ved det huslige på gårdene.

Nr. 18. Nærmest ved boede Marie og Lars Andersen. Lars Andersen var fast husmand på Kærgård, men arbejdede om sommeren på mosen.

Nr. 19. I samme række boede Marie og Jacob Nielsen. Jacob Nielsen arbejdede i skovene, dels i Broksø og dels i Dyrehaven, med træfældning og plantning o. l. Desuden var Jacob

Nielsen i flere år fast opkræver af skat o. l. for Teestrup kommune. De ejede et par køer, der om sommeren græssede på en eng, og disse passede Marie. Jacob Nielsen arbejdede også om sommeren på mosen.

Nr. 20. I samme rækkefølge boede Mine og Chr. Madsen. Chr. Madsen var skomagermester og havde stor søgning. Han blev den første vært i forsamlingshuset. I deres hjem var der hvert år fastelavnsgilde; de havde en ret stor stue til det brug. Først i to nætter for husmændene og familier, og derefter i to nætter for de unge.

Nr. 21. I huset lige op ad skomagerens boede Ane og Anders Larsen, i daglig tale kaldet Anders Dragon. Anders var fast husmand på Kildemarksgård og arbejdede om sommeren på mosen.

Nr. 22. Syd for vejen, der går til mosen, lidt tilbagetrukket, boede Stine og Jacob Andersen. Jacob Andersen arbejdede på gårdene og om sommeren på mosen.

Nr. 23. Nærmest ved, tæt op til skolens udhus, boede Ane og Lars Nielsen. Lars Nielsen var tømrer (hustømrer); de ejede en eng med græsning til et par køer.

Nr. 24. Derefter tilbage til midten af byen, med udgangspunkt fra Sofie og Niels Pedersens hus. Der lå et langt hus, det tidligere stuehus til Højagergård fra den gang, gården lå i byen. Den blev flyttet ud på lodden 1872. Der boede Marie og Peter Kristensen. Peter Kristensen var murer og musiker (spillemand) ved fastelavnsgilder o. l. og havde elever i

violin. Marie var syerske i børnetøj og gik til hånde i hovedbygningen på Broksø hos fru Post ved de store gilder.

Nr. 25. I huset nærmest ved murerens boede Karen Marie og Rasmus Petersen. Op til huset var der et lille byvænge, vel nok en tidligere gårdsplads og stakkeplads. Til en til huset hørende eng havde de græsning til et par køer; dem passede Karen Marie, og desuden passede hun en del unglykreaturer om sommeren for en gård. Ras Petersen arbejdede på gårdene og om sommeren på mosen.

Nr. 26. Lige overfor på den anden side af vejen boede en enke, der hed Kirsten.

Nr. 27. I huset nærmest ved på samme side af vejen boede Marie og Rasmus Andersen; Rasmus Andersen var fast husmand på en gård.

Nr. 28. I huset tæt op til boede Grete og Ole Hansen. Ole arbejdede en del på Kildemarksgård og på mosen. Grete havde fransk vask og strygning.

Nr. 29. Hvor nu forsamlingshuset ligger, lå et meget langt hus, beboet af tre familier, bl. a. slagter Jens Peter Jensen, og to arbejderfamilier. Huset brændte et par dage før jul 1909, og året efter opførtes „Bystævne“ på brandtomten.

Nr. 30. I huset i en sidebygning til det hus boede en enke, der hed Maren; hendes afdøde mand hed Lars Jensen. De havde en søn, der som ung rejste til Amerika.

Nr. 31. I huset tæt op til boede Stine og Anders Jørgensen. Anders var fast husmand på Tuemosegård hos landstingsmand og gdr. Chr. Nielsen. Anders var en meget betroet mand der på gården, og det samme kunne siges om hans kone, der deltog meget i det huslige på gården.

Nr. 32. I huset tæt op til Nørregård boede skomager Lindenskov og hans kone Marie. Lindenskov var en meget energisk og dygtig skomager, der havde en stor kundekreds; han havde svend og lærling på værkstedet. Lindenskov lever endnu den 20. februar 1962, lidt over 93 år gammel.

Nr. 33. I huset lige overfor på den anden side af vejen op til skolens legeplads boede Ellen og Jørgen Kristoffersen. Jørgen arbejdede i egnens skove og som dræningsmand. Han købte senere en ejendom i Enghaven.

Nr. 34. I huset lige op ad skomagerens hus boede Ane og Søren Larsen.

Nr. 35. I huset tæt op ad Søren Larsens boede husmand Povl Mathiesen og hans hustru Karen. Huset er senere nedrevet.

Nr. 36. I huset tæt ved boede Sofie og Kresten Andersen. Kresten arbejdede også på gårdene og mosen. Huset består endnu, men er meget gammelt og ejes af husmand Johan Jensen og hans kone, Marie. Johan er over 90 år og Marie sidst i firserne. De var flittige mennesker. Johan arbejdede som ung i skovene og moserne, senere som ældre på gårdene. Marie var i flere år malkekone på Østergård.

Nr. 37. I huset tæt ved lå et andet gammelt hus. Der boede Ane og Hans Hansen. Hans Hansen var som ung væver og blev i daglig tale kaldet „Væver Hans“. Senere arbejdede Hans forskellige steder. Så sent som omkring 1908 og 1910 var der lergulv i deres stuer.

Nr. 38. I huset få meter derfra lå et andet ældre hus. Der boede Marie og Kresten Jensen. Huset var et tidligere stuehus til en gård. Kresten var skovarbejder, ligesom han også arbejdede på mosen.

Af ovennævnte 38 huse har endnu 20 stråtage og 8 er nedrevet.

Uden for byens område lå en del huse, og følgende kan anføres:

Tæt op til Broksøvejen og vejen, der fører ned i Lungen, lå et hus, der tilhørte tækkemand Jens Simonsen. Huset er senere solgt til Broksø.

Jens Simonsen var med i krigen i 1864 og var en tid i fangenskab i en by, der hedder Pösen.

I Enghaven lå to huse, det ene tilhørende træskomand Jens Larsen, og det andet tilhørte husmand Peter Hansen og hans kone, Hanne.

I Indelukket, tæt ved banen, lå et hus tilhørende Trine og Peter Mortensen, og tæt op til sognevejen et hus tilhørende Niels Nielsen og hustru.

Ved Bråbyvejen, på Konradsfeldts jord, lå to huse, der vistnok tilhørte Konradsfeldt. I det ene boede Peter Hansen, og i det andet skrædder Nielsen. Begge disse huse er senere nedrevet.

Ved vejen fra Skuderløse til Bråby op til Mellemskiftet lå et hus med gartneri tilhørende gartner Dambo, ikke langt derfra et andet hus tilhørende en maler; huset er senere nedrevet.

Tæt op til Tvinggårds mark mod vest et hus tilhørende Sofie og Anders Petersen. Og endnu et hus i nederste del af Indelukket, lige op ad vejen, tilhørende Lars Bentsen og hustru.

Alle husmændene i Skuderløse skar tørv til brændsel i moserne, der hørte til gårdene. Mændene skar tørvene, og konerne kørte dem ud på trillebør og lagde dem ud til tørring på mosen.

Det var ofte en streng dag for en kvinde at trille de mange tørv ud og lægge dem til rette på engen. Tørvene var jo så til brændsel både til gården og manden, der skar dem. Når tørvene havde ligget til tørre en tid, blev de stablet op i røjler til eftertørring.

Foruden at skære gårdens tørv samt deres egne, gik husmændene også til tørveskæring på Broksø og glasværkets moser. På Broksø blev foruden de tørv, gården selv brugte, en meget stor del solgt til andre egne. Tørv, der forarbejdedes på glasværkets mose, blev den gang brugt til værkets drift. Det var således en lang tid, at husmændene fra Skuderløse var på mosen, ca. 4 måneder, men det var en tid, de så hen til med glæde, for det betaltes bedre end andet arbejde, og så kunne de, efter afslutningen af tørvesæsonen, få afbetalt den gæld, de tit måtte stifte i den øvrige del af året, hvor daglønnen for landbrugsarbejde var meget lav.

Det var især, når de arbejdede på Broksøs og glasværkets moser, en meget lang dag, de havde for sig, når de om mor-

genen til fods vandrede afsted; det var jo akkordarbejde, så det gjaldt om at nå så stor en fortjeneste som muligt.

Jeg har set dem gå forbi mit fødehjem om morgenen ved 5-tiden, og jeg har kendt flere særlig energiske, der meget tit præsterede at påbegynde arbejdet på mosen ved 4-tiden om morgenen og fortsætte til 8-tiden om aftenen. Og konerne måtte med på moserne, både på Broksø og glasmosen; men de kom jo noget senere om morgenen, da de jo havde meget at gøre med tilberedningen af maden, og flere havde køer, der skulle trækkes ud på græsgangen.

Efterskrift:

Desuden var der i Skuderløse en vindmølle (en stor mølle, hvor der udelukkende formaledes korn til foderbrug).

Møllen ejedes af møller Andreas Brun, der havde været med i krigen i 1864.

Gunderslev gamle kirkebog fortæller

Af Valdemar Møller

På forsiden i den gamle kirkebog har præsten skrevet: „Gundersløffholms Kirkebog, hvorudi findes efter Hs. Majestæts Anordning, dateret Kiøbenhaffn d. 20. Maii 1646, flitteligen antegnet først de, som ere fra den Dag og Tid fødde her udi Sognet med deres Faddere. Desligeste huor mange, der ere indviede i den hellige Ectestand, efter at de tilforn lovligen haver været trolovede med huer andre. For det tredie, huor mange derimod ere hendøde af Sognet ved Dag oc Datum, tilsammen skreuffet aff Christen Pedersøn Riber, Sognepræst og Tjener ud i Ordet til fornævnte Gundersløff Kirke Anno 1647, den 10. Maii. Da Kirkens Patron Erlig og velbiurdig Mand oc strenge Ridder, Her Iffuer Krabbe Aagesen til Jordberig etc, kongelig Majestæts tro befallnings Mand paa Bahus i Norge. Gud lade hannem i all Velstand længe Leffue. Amen.

Christen Pedersen Riber."

100 år efter har bispen P. Hersleb med sin stive skrift prentet: Forevist ved Visitatzen d. 17. Maji 1747 og anset som en af de ældste og rigtigste Kirkebøger i Stiftet.

Christen Riber havde været kapellan hos sin formand fra 1632 og blev ved dennes afgang sognepræst i Gunderslev,

der kort efter blev slået sammen med Skelby. Han var gift med Ide Lauritzdatter (Ide Hr. Christens), og da han døde 1652, blev hun boende nogle år i Gunderslev.

Præste- og degnekoner var efterspurgte til at bære børn til dåb — lidt mindre fint var det, når man måtte nøjes med jordemoderen!

1645 optræder Boeld, Hans Degns hustru i Gunderslev, ofte ved barnedåb.

1646 fik præsten Christen Riber en datter døbt, kaldet Maren. Fadderne var Hr. Hans Jørgensen, Hans Hornemann i Næsted (Næstved), Anders Mogensen i Holløse, Hr. Peder i Affuersig (Aversi), Margrete Hr. Gregerses i Karrebæk og M. Peders kvinde i Førseff ved navn Else Jørgensdatter (datter af ovennævnte Hans Jørgensen, præst i Førseff); Karen Lauritzdatter, Ides søster, på Høystrupgård i Steffns herred bar barnet til den hellige dåb.

1647, 14. novbr., bærer præstekvinden Ide en søn af Jørgen Pedersen Tydsk i Reinstrup, han fik navnet Mogens. Blandt fadderne var Boeld Hans Degns.

1648 fik Hans Hansen, degn her til kirken, en søn døbt, kaldet Jørgen. Dorete Degns i Winding bar ham, og fadderne var Christen Møller i Holløse mølle, Niels Jiude (Jyde) i Trædløse, Mette Møllers i Stridtz mølle, Kirsten Anders Mogensens i Holløse, samt M. Daniels datter, Hildeborrig, i Bavelse.

Da degnen Hans Hansen døde, blev Niels Jacobsen hans efterfølger i Gunderslev og Skelby. Den ny degn og hans kone, Kirsten, fik en stor børneflokk. Sct. Hansdag 1650 blev deres førstefødte, en søn, kaldet Jacob, døbt. Hr. Rasmussens

kvinde i Hammer ved navn Susanne Lauritzdatter (åbenbart en søster til Ide Hr. Christens) bar det. Blandt fadderne fandtes møllerne i Holløse og Strids mølle, Ide Hr. Christens og Karen Claus Mahlers i Næstved.

1653, 20. febr., er salig Hr. Christen, forstum sogneprest til Gunderslev og Skelby sogne, en datter ved navn Hilleborig. Hilleborig Peter Gades af Aarløse holdt barnet til dåben. Henning Thommesen på Bavelsegård, Christian Gabrielsen på Gundersløffholm, Peder Madsen i Kagstrup og Karen Pode, Bavelsegård, var faddere.

Hvad faddere angår, gik det fornemst til hos degnen Niels Jacobsen. Da denne i januar 1655 fik døbt en datter, Maren, var det lutter adelige, som optrådte: Velb. Jomfru Mette Krabbe holdt barnet til dåben, medens velbyrdighederne Biørn Ulfeld, Christian Daa, Christian Wind, Fru Karen Marvsvin og Jomfru Margrete Krabbe var faddere. Det er vel næppe sandsynligt, at disse adelsfolk er mødt op i den sikkert beskedne degnebolig — men faddergaverne har ikke manglet. Man skal heller ikke mene, at alle ovennævnte har været til stede ved barnets dåb.

1656, Hellig 3 Kongersdag, fik Niels Ladefoged i Reinstrup døbt en datter, Mette. Ide salig Hr. Christens bar. Faddere: Den velagtede og fornemme Mr. Johan Bannermand, forpagtningsmand her på Gunderslevholm, Christen Gabrielsen, foged og fuldmægtig til samme sted, Henning Thommesen på Bavelsegaard og Mads Ladefoged det samme sted.

I tiden efter Christen Ribers død hed præsten Peder Enevoldsen Brochmand. Hans virksomhed blev kun kortvarig. 1656, 10. febr., skriver den ny præst: Dette var det første Barn, som jeg døbte udi Gundersløffholm Kirke.

Michael Pederson, Eg. handt.

Hr. Michel, der føjede Faaborg til sit navn, var gift med Karen Hjort.

1658 havde mølleren, Jens Sørensen, i Strids mølle og hans hustru, Catharina, en datter til dåben, kaldet Zidtzell. Karen Hr. Michels bar barnet. Faddere: Jens Nielsen, skolemester her på Hovgaarden (senere præst i Herlufmagle). Niels Sørensen, køkkenskriver på Sorø, Bendix Sporemager sammesteds og Niels Ladefoged i Reinstrup.

Samme år fik skrædder Christen Jensen i Gunderslevlille kristnet en søn, Oluf, der blev båret af velb. Fru Mette Krabbe. Fadderne var jævne folk: Rasmus Kusk, Povl Fisker og Birgite Jensdatter.

1661 er degnen her til Gundersløff, Niels Jacobsen og hustru Kirsten, om morgenen kl. 8, en søn hjemmedøbt — Peder. Karen Hr. Michels holdt ham. Hun bar ham 8 dage efter i kirken, da dåben blev bekræftet. Faddere var: Hr. Jens Nielsen i Herlufmagle, Peder Christensen, foged her på Gundersløffholm, Hr. Rasmus Madsen i Hammer og Else Andersdatter på Næsbyholm.

1663 fik degnen en søn døbt Michel. Susanne, Hr. Rasmus Madsens i Hammer, bar barnet. Faddere: Hr. Jørgen Lauridsen i Næsby, Hr. Hans Willadtzen i Glumsø, Peder Christensen her på gården og Kirsten Christiansdatter, Mester (Magister) Jacob Lynges i Karrebæk.

1666, Niels Jacobsen en søn, Niels. Karen Hr. Michels bar ham. Faddere: Hr. Rasmus Madsen i Hammer, Zakarias Hansen (borgmester) i Næstved, Peder Christensen, foged her på gården, og Barbara, Hr. Jens Nielsens i Herlufmagle.

1671 havde møllerfolket fra Strids mølle en datter, Karen, til dåb. Velb. Jomfru Anne Cathrine Ackeleje holdt barnet.

Dette år havde Niels Jacobsen, sognedegn til Gunderslev og Skelby, atter en søn til dåben — Niels. Anne Hermand Klosters af København bar, og fadderne var: Velb. Jomfru Anne Cathrine Acekeje, velb. Jomfru Karen Krag, Hr. Laurids Christensen i Vallensted, Jytte Hr. Morten Brystings i Fodby, Peder Flensborg i Næstved og Peder Christensen, foged her på Gaarden.

1680 er der kommet ny præstefamilie til sognene. Karen Hr. Michels døde 1678 og ligger i Gunderslev kirke; der er et epitafium over hende. Degnen Niels Jacobsen var død 1677 og blev lagt i Skelby kirke i sakristiet. Hans yngste søn, Niels Nielsen, 9 år, blev siden overført til Gunderslev kirke.

Nu træder Kirsten Hr. Olufs (præsten Ole Tønnesens hustru) og Mette Degns (degneren Viborgs hustru) i virksomhed ved dåbshandlinger.

Man træffer i disse år på navne som Hans Hamborg, Morten Gønge, Povl Hallandsfar o.s.v., samt en del stednavne: Fuglesangshuset (skyttens bolig), Skelbækshuset, Fjællebrohuset (ved grænsen mellem hovmarken og Reinstrup jorder), Haulrishuset, Ovedrevshuset, Stejlehuset, Kohavehuset, Ølleruphuset m. fl.

1684 fik oberst Johan Rantzau på Gunderslevholm døbt en søn Christian og 1686 en liden Jomfru Christence. Fadderne var oberst Rantzau, Thomas Skou, rådmand i Viborg, og Jomfru Kirstine Bills.

Mere borgerligt gik det til, da ridefoged Ander Pedersen fik en søn døbt Peder Fersløv, som præstens hustru bar. Hr Bertel (Frandsen) i Vallensved, Hr. Christian Aggerup i Glumsø, Jens Pedersen, præstens søn, degnens hustru i Skelby og Johanne Møllers i Holløse mølle var faddere.

Da kancelliråd v. d. Maase 1719, 1721 og 1723 fik børn døbt, var der „fornemme“ faddere, bl. a. Schoutbynacht Wessel (Tordenskjolds broder) på Raunstrup.

En del af sognets unge piger, der tjente ude, kom hjem og fødte hos forældrene. 1734 hedder det: Christen, et Slegfredsbarn, født af Kirsten Nielsdatter, som tjente på Gunderslevholm hos hollænderen Mr. Anders Sørensen. Faddere var ingen uden Degnen Mons, Flackebjerg, og Urtegaardsmanden Mr. Løppenthien. Ved Daaben blev udlagt til Barnefader en Soldat ved et erworben Regiment i København, Peder Christian, tysk af Nation, som var her ved Arbejdet paa Gunderslevholm, men nu er han ved vore Tropper ved Rhein-Strømmen.

1739 kom der tvillinger hos gårdskarl Jørgen Jørgensen på Gunderslevholm, en dreng Søren og en pige Dorte. Søren blev båret af præstens kone Malene Jort (g. m. Mag. Hans Hansen) og Dorte af degnens kone Marie Frich. Der var to faddere fra København, snedker Ortman og murmester Schiønning, desuden forvalteren på gården, Mr. Friderich Brabrand, husfogden Mr. Frands Gauerdt, hollænderen Hr. Mads Thomasen og Peder Ladefoged.

1741 fik skoleholderen i Reinstrup, Sr. Niels Pedersen Svogerslev, døbt en datter Friderica. Præstekonen bar, medens degnekonen denne gang måtte nøjes med at være fadder.

1744 havde forvalter Hierohymus Rung og hustru Karen Sophie Rosengaard en søn, Jacob, til dåb. Skyttens hustru fra Fuglesangshuset bar; blandt fadderne var løjtnant Daniel

Jastrau, skoleholder i Skelby, og Michael Dreier, skoleholder i Holløse.

Kirkeværgerne og degnen var ofte vidner til uægte børns dåb.

1750: Sidsel, et Slegfredbarn fra Holløse, født af et fremmed Kvindemenneske, som var kommet til Holløse for at betle; en gammel Stodder var fulgt med hende og gav sig i Begyndelsen ud for at være hendes Mand og hendes Barnefader, men da han mærkede, man vilde inkvirere nærmere om Sagen, rømte han bort. Siden bekendte Kvindemennesket, Sidsel Danielsdatter, at denne Stodder, Niels Nielsen, som havde fulgt med hende, var nok hendes Barnefader, men ikke hendes Ægtemand, og at hun havde fulgt med ham et Aars Tid her i Landet og ved den Anledning var blevet besvangret ved ham.

1756 fik forvalter Andreas From og hustru Jonna Marie Wulf en søn døbt Carl Adolph. Landsdommer Niels Hofmans frue på Raunstrup bar. Som faddere optrådte Hr. Jochum Wulf (morfader), Førslev, Hr. Jacob Hvid, præst til Fodby, Hr. forvalter Hansen over Førslev gods og Hr. forvalter Bager over Saltø gods, dertil Jomfru Ellen Kofod her i præstegården (Skelby).

1765 fik forvalteren på Gaarden tvillinger døbt: Victor Christen og Sigfred Christen. Den første bar præstens hustru, Dorteia Marie Hansen, f. Borch, den anden præsten Holms hustru fra Tjustrup. Her var for en gangs skyld en fornem fadder til stede i egen person: Højvelbaarne Hr. Generalløjtnant von Plessen, samt Mag. Studsgaard, sognepræst til Herlufsholm, Hr. Barfod, sognepræst til Vallensved, Jomfruerne Holm og Hansteen, begge fra Næstved.

Da forvalter Teilman fik en søn døbt Andreas (i Holløse mølle), blev denne båret af sin farmoder, Frue, Kammerraadinde Teilman fra Vordingborg. Her var atter General v. Plessen nærværende sammen med Krigsraad Neergaard på Ringsted Kloster, Hr. Langeland i Korsør og Madame Bager på Fodbygaard.

1780 berettes om et slegfredbarn Else, født i Gunderslev-lille af Karen Pedersdatter, som tjente kandestøber Holm i Næstved. Det var hendes andet barn med en rytter i Næstved, Henric Johan, der ligesom i 1777 under ægteskabsløfte havde besvangret hende — men nu var deserteret, hun ved ej, hvor han er!

Som stakkels Karen gik det flere; en af pigerne meldte, at hun var blevet voldtaget af en ukendt i de nygravede grøfter ved Næstved.

Der var mange folk i tjeneste på herregården, og de havde det vist godt; således kunne hollænderen (mejerimanden) holde en Studiosus til at undervise børnene. Der var en fransk kok, Sr. Johan May, i tjeneste hos Finansraad Koes på Gaarden; han var fra Montpellier i Frankrig og bekendte sig til den romersk-katolske lære. Han kone, Anna Cathrine Wadum, var fra Jylland. Nu fik de et barn døbt, efter at kokken skriftligt havde lovet præsten at lade barnet oplære i den evangelisk-lutherske lære.

I hine tider kunne folk komme til at stå offentlig skrifte i kirken. Den lod ramte en del unge kvinder, der havde forset sig i lejemål, ofte med soldater, og altså forsyndet sig mod

det sjette bud. Fra 1680—1700 noteres en række sådanne tilfælde. Det skete sjældent, at mænd måtte møde op. 1704 stod Mathias Skytte tiltalt for „begangen grov Forseelse i sit Ægteskab imod d. 6. Bud.“ Hans anger var dog ikke mere dybtgående, end at han 11 år efter, da han var over 60 år, blev udlagt som barnefader af en ung kvinde fra Tokkerup.

Mere komisk lyder det, når en gårdmand fra Holløse „en Søndag var kommet i Kirken drukken og beskænket, og i sin Drukkenskab taledes saa højt til dem, der var ham næst, det fast kunde høres af den ganske Menighed til stor Forargelse.“

Ægteskabet indleddes gerne med trolovelse; adskillige blev trolovet i præsten Christen Ribers hjem; tre kendte sognemænd var så vidner. Flere af parrene havde stået åbenbar skrifte for synd imod d. 6. bud. Senere præster optog den skik at trolove parrene i kirken før eller efter gudstjenesten.

1647, 24. novbr., er Jens Matzen, Matz Fynboes Søn af Reinstrup, trolovet i mit Hus med Hans Skøttes Datter i Reinstrup, Kirsten Hansdatter; overværende: Mads Fynboe, Hans Skøtte og Jørgen Sørensen i Reinstrup, efter at de tilforn havde med hverandre udstaaet Kirkens Disciplin for Lønleje og Løtfærdighed mod det 6. Herrens Bud.

1656, 22. okt., blev Christian Gabrielsen, ridefoged til Gunderslevholm, trolovet med Ide — salig Hr. Christens (Christen Riber døde 1652).

1663, 24. april, er Hans Jensen og Anne Madsdatter trolovede i Skelby præstegård.

1667, Samson Pedersen og Karen Marcusdatter af Strids mølle indviet i ægtestanden.

1673, 12. febr., blev jeg Oluf Tønnesen Tilemand trolovet med Kirsten Pedersdatter, sl. Niels Degns efterleverske. I ægteskab 16. april. Det var den ny præst i Skelby-Gunderslev, som giftede sig med degnen Niels Jacobsens enke.

1686, 15. sept., blev degnen Christen Viborg og Mette Hansdatter sammenviede. Præsten Hans Hansen anfører dato både for trolovelse og brudevielse.

1734, Sr. Jørgen Nielsen, hollænder på Tybjerggård og Mademoiselle Anne Margrete Langgaard, en pige fra Gunderslevholm.

1736, Sr. Johan Daniel Jastrau, sognedegn til Førsløv, og Mademoiselle Anne Kirstine Rolsted, forvalterens søster på Gunderslevholm.

1740, Augustinus Pedersen Wivild, møller i Strids mølle, og enken Anne Pedersdatter, sammesteds.

1743, Mr. Hieronymus Theja Ring, forvalter på Gunderslevholm, og Jomfru Karen Sophie Rosengard fra Brumme mølle.

1754, Sr. Friderich Carlsen, skoleholder i Holløse, og Anne Margrethe Andersdatter, forrige skoleholder Michael Drejers enke.

1761, Sr. Friderich Rohland, skoleholder i Reinstrup, og Kirstine Olufsdatter på Gunderslevholm hos forpagteren, Sr. Hiort.

1765, Hr. Christian Schoubo, sogneprest for Vildbjerg og Timring i Hammerum herred i Riber stift, og Jomfru Margrete Schive, kammer-jomfru hos forðum nu salige Frue, Kammerherreinde v. Plessen. Brudevielse 8. juni på Gunderslevholm. Forloverne: General v. Plessen, herre til Gunderslevholm, og Hr. provst Hvid, provst i Ø. Flakkebjerg herred og sogneprest til Kvislemark-Fiurendal.

1769, Mr. Niels Birkman, kammertjener på Gunderslevholm, og Jomfru Elsebet Brosted, også i tjeneste hos generalen (hun var datter af skytten i Fuglesangshuset).

1772, Mr. Peder Larsen, kok hos Ekscell., og Mademoiselle Friderica Louise Guldberg, også på Gunderslevholm.

1783, Sr. Just Kneckenborg, borger og handelsmand i Næstved, og Christence Abel, en enke i Brohuset.

1793, Hr. Knud Rützau, Premierløjtnant ved det sjællandske rytterregiment, og Jomfru Juliane Klocher på Gunderslevholm (datter af forpagteren).

* * *

Ved begravelser var det skik at give noget til kirken — og til præsten, hvis han skulle holde ligprædiken. Degnene affattede gerne et såkaldt testamente (nekrolog), som blev oplæst af præsten.

„1646, 10. Mai, er Fogden Jens Nielsens Søn af Gunderslevholm ved Navn Erik begravet, som ulykkeligen d. 8. Mai faldt af Vindebroen udi Aaen druknede.

1646 blev Præsten, Hr. Christen Pedersøns Datter Maren — 10 Uger ringere end 2 Dage — begravet.

1648. En gammel Tiggemand Jens Kaare, som kom fra Vinstrup til Kastrup syg og krank og om Aftenen døde udi Peder Rasmussens Ovn i Kastrup.

1649, 27. Apr. Boeld Jørgensdatter, sl. Hans Degns hustru her i Byen.

1649 er den gamle Povel Hakkelseskærer begravet — for største Armods Skyld gav intet til Kirken.

1649. En Tiggedreng — 8 år — Laurids Buddragers Søn.

1652, 26. Febr., begravet en stakkels Kvinde, som fandtes død under en Eg ved Fjællebroen, ingen vidste hendes Navn, mentes det var et Jydefolk, som syg og nøgen var Dagen tilforn i Tokkerup og bad om Almisse — bekom til hende af de fattiges Penge til Kiste 24 Skilling, Peder Skræder for at grave Graven 20 sk.

1652, 5. Mai, begravet Præstens liden Søn Jens Christensen.

1659, Marie Bebudelsesdag, Niels Jacobsen Degns Stifdatter, Ellen Michalsdatter.

1659, Marie Povel Ponsdatter, som var ærlig, agtet og vel-fornemme mand Johan Boniermands Hustru, Forvalter over Gunderslevholm.

1659, Kirsten Jørgensdatter, som var Niels Jacobsens Hustru, Sædedegn til Gunderslev og Skelby Sogne.

1672, 2. April blev Niels Jacobsen begravet, og havde han betjent denne Guds Menighed tillige med mig troligen og huldelligen i 15 år. Gud forlene hannem med alle tro Christne en ærefuld Opstandelse.

1674 er Maren Daniels af Næstved her begravet i Gunderslev Kirkegaard straks uden for Kirkedøren, hun, som var Degnen Oluf Tønnessøns Moder, var i sin Alders 72. Aar.

1676, 30. Marts, er den hæderlige og vellærde Mand, Svend Tønnessøn Bakmand, begravet og nedsat i Kirken i sin Alders 75. Aar.

1678, 28. Marts, er M. Michel Pedersen, Sognepræst for-dum til Gunderslev og Skelby Sogne og Provst i Tybjerg Herred, nedsat i sin Begravelse og gav den salig Mand i sit yderste til Hospitalet for sit Begravelsessted 100 Rd.

1678, 11. Decbr. blev begravet Maren Nielsdatter, som var salig Niels Jacobsen, for-dum Degn her til Steden, hans Dat-

ter i sin Alders 23. Aar. Samme Dag blev her overført (fra Skelby Kirke) hendes salig Broder, Niels Nielsen, og nedsat i Kirken straks neden for Fogdens Stol."

„For Armod's Skyld intet givet til Kirken“ er ofte anført.

En del drukne- og andre ulykker indtraf.

„1666 druknede Henning Skaaning i Aaen ved Holløse.

1669 omkom Niels Bryggers Søn i Reinstrup paa Bavelse Sø.

1669 druknede og omkom Niels Sørensens tvende små Døtre i Brønden i hans Have.

1679 faldt Anna Ingvorsdatter i Hospitalet Pinseaften i Aaen og kunde ikke redde sig selv, og ingen var nær, som kunne redde og rejse hende — 44 Aar.

1680, en Kvindes Datter i Skovkastrup, som af Major Roderige var forjaget fra Gaard og Gods.

1681 er vores sl. højgunstige Patron, velb. Frue Karen Marsvin nedsat i sin Begravelse udi Gunderslev Kirke.

1690 døde Jørgen Christophersens Dorete, 2 Aar, af et ulykkeligt Tilfælde; Moderen var gaet i Byen, imidlertid der gaar Ild af Ovn'en i Sengen, som Barnet laa og blev kvalt af Røgen og lidt brændt i den ene Fod.

1709 blev Hans Kamp, Ridefoged paa Gunderslevholm, begravet i Kirken — 54 Aar. Til Kirken 3 Slettedaler.

1711, Peder Clausens Moder i Holløse, Margrethe Lauridsdatter — 92 Aar.

1715. En fattig, gammel Mand, som var kommen hid til Sognet for at tigge og døde i Bomhuset — 76 Aar.

1716 blev Degnen Christen Wiburgs Hustru, Mette Hansdatter, begravet.

1716, Jens Ostensen af Holløse, og som den sl. Mand var Kirkeværge til Gunderslev Kirke, tillod det velb. Herskab, at han maatte nyde sit Begravelsessted i Gunderslev Kirke."

Der var mange gamle i hospitalet. Aldersrekorden blev sat af Anne Kaarens, der døde 1717 og var 105 år gammel — „som er et rar Exempel“, skriver præsten.

„1720 blev salig Hans Kamps Hustru, Karen, begravet i Kirken. Jorden og Klokkerne hende fri forundt af velb. Herskabet. Forpagteren, Mons. Pedersen, maatte give 3 Rdl. for Jord og Klokker.

1722 døde Peder Skaanings lidet Pigebarn af Reinstrup, som ved en Uagtsomhed af Mandens Stifmoder blev kvalt og omkommet, idet hun satte sig ned paa en Stol, Barnet var lagt paa.

1722, Niels Ollesen i Osterhuset (her boede Skovrideren) døde hastig ved en ulykkelig Hændelse i Skoven, hvor han nedhug en Gren af et Træ, som var ham udsøgt og given af det velb. Herskab — 54 Aar.

1723, Anders Sørensen i Holløse, som faldt ned af Laden paa Gunderslevholm, hvor han tog imod Korn, og blev slagen saaledes i Hovedet, at han blev maalløs og døde 12 Timer derefter — 66 Aar.

1731, Søren Andersen, en ugift Karl fra Reinstrup, var hjemme hos Forældrene til hans 17. Aar, blev saa antagen til Soldat, siden til Grenadier ved Fodgarden, hvor han i de sidste 10 Aar var Underofficer, fik omsider sin Afsked derfra og kom hjem igen til hans Moder, som da var Enke, og holdt Gaarden med hende, blev til sidst syg af Kræft i Ansigtet og døde deraf — 42 Aar.

1734, Ingvor Ibsen, en gammel Mand, som levede af Herskabets maanedlige Almisse, da han nød 1 Rdl. hver Maaned.

1734, Helvig Pederdatter, en gammel Enkekone fra Fuglesangshuset, født i Skibby i Horns Herred af Peder Jacobsen, Universitetets Ridefoged, og Sidsel Andersdatter; i hendes Alders 16. Aar kom hun fra sine Forældres Hus og tjente salig Biskop Kingo i Fyen i 6 Aar, kom siden i Ægteskab med Lars Christensen Skræder, avlede med ham 2 Børn, af hvilke en Datter endnu lever i Ægteskab med Skytten Peder Hansen i Fuglesangshuset, hvor den sl. Kvinde, da hun var bleven Enke, flyttede hen og døde — 74 Aar.

1736, Jørgen Jensen, en gammel Mand fra Reinstrup, hvor han var Inderste, han laa og vogtede ved Ledet paa Reinstrup Mark, og da han gik paa Marken og sankede Aks, blev han syg og gik til sin Hytte, lod den Pose, som han havde sanket Aks udi, staa paa Ageren og blev Dagen efter fundet død i sin Hytte — ca. 70 Aar.

1737, Karen Nielsdatter af Holløse kom i Ægteskab med Peder Nielsen, Gaardmand i Kyse, der efter at han havde avlet en Søn med hende, blev sat fra Gaarden og bragt paa Kastellet i København, saa man siden den Tid intet har kunnet høre eller spørge fra ham — hun imidlertid flyttede igen til Holløse, hvor hun til sidst blev syg og døde 36 Aar gammel, efterlod sig en liden Søn paa 8 Aar, som nu er saa godt som Fader- og Moderløs og desforuden liden af Vækst, saa han endnu ikke kan tjene for sit Brød.

1739, Povl Hansen, en Skoleholder fra Reinstrup, født paa Møen, begyndte straks, da Aar og Alder det kunde tillade, at tjene for sit Brød, var Laqvej paa adskillige Steder, sidst paa Vemmetofte, hvor han paa Grund af Svaghed maatte kvittere Tjenesten og fik da af v. Plessen Tjeneste som Skole-

holder ved den nyoprettede Skole i Reinstrup, hvor han forblev, til han døde. Han var hjemsogt af Svindsots Svaghed, der tærede ham ud saa længe, indtil der omsider ikke var mere Kød paa hans Legeme — 40 Aar.

1739, Ellen Pedersdatter blev gift i sin Alders 14. Aar med Niels Hemmingsen i Holløse — 10 Børn — død af grasserende Feber ca. 42 Aar.

1740, Anna Jens Hansens fra Holløse havde først med sin Mand Gaarden i Tokkerup By, og da samme Tokkerup By var blevet afbrudt, kom de siden til Holløse — 84 Aar.

1740, Mette Hansdatter fra Fjællebrohuset beboede først et Hus i Tokkerup sammen med sin Mand, og da Tokkerup By blev afbrudt, kom de til Fjællebrohuset — 79 Aar.

Maren Hallevads af Tokkerup blev 105 Aar — „til Kirken intet givet for Armods Skyld“.

1740, Christen Pedersen boede først i Strids Mølle i Bavelse Sogn og flyttede siden derfra til det andet Strids Mølle i Gunderslev Sogn, blev syg af Feberen (flere døde af Smaakopper) — 56 Aar.

1740, Engelchen v. Bülow, Rd. af Dbg., forhen Marskal ved salig Prins Carls Hof og Amtmand over Tryggevælde Amt, var kommen fra Wemmeltoft (hvor han boede) for at besøge Ober-Kammerherre v. Plessen paa Gunderslevholm, hvor han blev syg af Smaakopper, blev beredt samme Dag. Smaakopperne kom nok jo mere og mere ud, men til Bedring lod det sig ikke tegne, og laa saaledes hen i al Stilhed og Taalmodighed, indtil det behagede Gud ved en salig Død at bortkalde ham d. 15. Okt. om Aftenen, 48 Aar. Hans Frue var imidlertid paa Wemmeltoft, hvor og nogle af den salig Herres Børn paa samme Tid af Smaakopper var sengeliggende.

1742, Mons Andersen, en Husmand fra Holløse, født i Skaane, blev fangen i den sidste svenske Krig og antog siden et Hus i Holløse — 60 Aar.

1744, Jørgen Pisch, en gammel Karl fra Gunderslevholm, født i Schlesien, tjente Kongen i Sverige; i den sidste Krig mod Danmark blev han fangen af de Danske og har siden den Tid opholdt sig her i Landet, i Begyndelsen tjente han sit Brød ved Savskæreri, det han var temmelig oplært udi, imidlertid kom ham nogle underlige Tanker over, saa at han gik omkring i Skoven som et forvildet Menneske, der næppe vidste noget af sig selv. I den Tilstand tog det fromme Herskab ham sig an og forsynede ham rigeligt med Forplejning og Underholdning, saa at han ved Guds Naade kom til sig selv igen, og siden den Tid blev han anbragt som ekstra Karl paa Gunderslevholm — 60 Aar.

1748, Hans Jensen, en Murmester, der efter Hustruens Død opgav sit Hus i Skelby og overgav sig selv til et ganske uordentligt Levned, forødte alt det, han kunde tjene, og til sidst kom til Huse i Fjællebrohuset, hvor han blev syg og døde et Par Maaneder efter; i hans Sygdom dog gav Gud ham Naade til Omvendelse, saa at han kendte hans Synd, bad Gud inderlig om Forladelse, holdt sig i Troen til sin Frelser, saa at omendskønt han døde i den allerstørste Fattigdom, haber jeg dog, at han døde salig — 60 Aar.

1748, Johanne Anders Lunds Hustru fra Slimminge-Huset ved Gunderslev Bro, havde 2—3 Aars Tid været syg i Benene; hun stod ved en Ballie med Vand udi og toede Klæder tillige med hendes Søster, som og var der til Huse, da der kom en forfærdelig Tordenild og Skrald, som slog ned der ved Huset, saa at hun og Søsteren faldt begge hver til sin Side, Søsteren

kom dog til sig selv igen, men hun (Johanne) døde — 40 Aar.

1749, Anders Jensen Lund, en fattig Inderste i Holløse, havde først beboet Slimminge-Huset, hvor hans Hustru blev slaget ihjel af Torden (se ovenfor), siden den Tid forlod han Huset og med tvende usle og nøgne Børn sad Inderste i Holløse, hvor han trolovede sig med en gammel, fattig Enke — 40 Aar.

1750, Frans Ebberhardt Gauerdt, Husfoged paa Gunderslevholm, født i Vejle, først tjent paa Højris i Mors Land hos salig Etatsraad Klingenberg, rejste siden udenlands med hans Søn, efter sin Hjemkomst kom han i Tjeneste hos v. Plessen og blev til sidst Husfoged — 54 Aar.

1751 døde flere af den grasserende Feber.

1753, Gaardmand Niels Jensen i Holløse gik om Natten i Vildelse ud i Haven og faldt i Brønden, hvor man fandt ham næste Dag.

1754, Michael Jacobsen Dreier, Skoleholder i Holløse, født i Kalundborg, hvor han blev holdt i den latinske Skole, indtil han derfra blev dimitteret til Akademiet, blev kort derefter Degn i Ruds Vedby og kom i Ægteskab først med Rebekka Moridsdatter Snabel, hvilket Ægteskab varede ikkun 40 Uger, thi hun døde i hendes første Barselseng; anden Gang i Ægteskab med hans nu efterlevende Enke Anna Margrethe Anderdatter Schwytz, samme Ægteskab varede i 15 Aar og blev velsignet med 7 Børn, af hvilke 1 Søn og 3 Døtre endnu lever; efter at han i 12 Aars Tid havde forestaaet ermeldte Degne-Embede, blev han efter Ansøgning forflyttet derfra til Skoleholder i Holløse, det han med al Flid og Omhyggelighed forestod, indtil han døde — 40 Aar.

1756, Else Larsdatter, Skytten Sr. Peder Hansens Hustru fra Fuglesangshuset, kom i Ægteskab med P. H. 1727, men de sidste Aar af hendes Ægteskab forfaldt formedelst en paakommen Tvistighed til saadan Sinds Urolighed, der saaledes forvildede hendes Tanker, saa hun mistede al Lyst og Længsel til at komme til Guds Hus og Herrens Bord, var ikke at overtale dertil, kunde ikke taale, at nogen talede til hende derom, saa at alle Formaninger, Erindringer og Advarsler var forgæves; i saadan jammerlig Tilstand holdt hun ud omtrent 4 Aar og imidlertid beklagede, at hendes Hoved var saa fortumlet og hendes Hjerte saa bespændt af Frygt og svære Tanker, saa hun ikke kunde have enten Lyst eller Andagt til at komme til Guds Hus. Men da hende omsider paa-kom saadan en legemlig Svaghed, hvoraf hun kunde mærke, at hendes Død var for Haanden, saa kom hun til sig selv igen, fik Længsel efter at høre Guds Ord, tilstod i alles Paahør, som var nærværende, sin forrige Daarskab og forvildede Tanker med inderlig Anger og Ruelse, bad Gud inderlig om Naade og sine forrige Synders Forladelse — 64 Aar.

1757, Anders Pedersen fra Tommerøds-Huset, først Gaardmand i Gunderslevlille, blev sat fra Gaarden for Opsætsighed, fik Gaard i Holløse By og kunde ej heller forblive her — paa Grund af Strid og Uenighed med Naboer og de andre Bymænd. Han blev saa til sidst sat til Tommerøds-Huset i Skoven — 70 Aar. Tommerøds-Huset kaldtes også Olde-Huset.

1760, Lena Kirsten, en unge Pige, som tjente i Brohuset ved Aen, konfirmeret i Gunderslev Kirke 1758 og var blandt de unge, der bedst kunde gøre Rede for sin Kristendom; da hun en Dag gik ud paa Isen i Aen at hente Vand efter Sæd-

vane, gled hun ved en ulykkelig Hændelse ud i Strømmen og døde — 18 Aar.

1761, Niels, en ung Dreng fra Gunderslevlille, kom ulykkelig af Dage, da han skulde køre en Trumle og vilde sætte sig op paa en af Hestene, men faldt ned, og hans Hoved straks af Trumlen blev knuset. Det var ellers et godt Barn og allerede var kommen til god Kundskab i sin Kristendom, skønt han var ikkun 11 Aar gammel.

1761, Friderich Christian, et lidet vakkert 3 Aars Barn fra Fuglesangshuset (Skytten Brosted og Hustru) kom af Dage ved en særdeles beklagelig ulykkelig Tilfælde. Hans fader havde lagt sig at sove paa en Seng, og medens han sov trygt, krøb Barnet op til ham og viklede Sengebaandet om sin Hals af Leg og Spøg, men blev kvalt og var død, førend nogen mærkede det.

1766, Daniel Christensen, en ung Dreng, fader- og moderløs, tjente paa Gunderslevholm, endte sine Dage paa en ynkelig Maade, idet han skulde ride alene ned til Aaen at vande Hesten, som han red paa, og da kom til Skade og druknede tillige med Hesten, da ingen var til Stede, og først flere Timer derefter fundet i Aaen — omtrent 20 Aar.

1770, Christen Teilman, Forvalter ved Gunderslevholm og Ejer af Holløse Mølle, hvilket sidste Sted den salig Mand i nogle Aar beboede, efter at han først fra Grunden af selv havde ladet Holløse Mølle ganske ny opbygge og indrette i den herlige Tilstand, som den nu findes efter hans Død. Han blev tvende Gange giftet, men har ej efterladt sig Børn og er saa omsider med sin første Hustru og tvende spæde Børn bleven begravet i Gunderslev Kirke. Gud havde givet denne salig Mand et stort Talent: han havde en ypperlig forstand, Capacitet og Hurtighed til hvad vigtig Forvaltning det

og skulde være, saa at hans tidlige dødelige Afgang er des mere sørgelig. Hans sidste Sygdom var en stærk, hidsig Feber, men han har i nogen Tid været meget plaget af Colica — 38 Aar.

1765—1770 døde nogle af Blodgang (Durchløb) — den „grasserende Sygdom“. Gud i Naade lade denne farlige Sygdom ophøre, om det er hans behagelige Vilje for Jesu Skyld, saa ville vi prise hans hellige Navn! — skriver Præsten Henning Hansen.

— Hans Jensen Smith, en gammel Nordmand, født 2 Mil fra Christiania, var i sin høje Alderdom kommen ned at søge noget i en Proces, men af Fattigdom maatte gaa om at tigge og saaledes som en syg Betler kom til Holløse By ført paa en Vogn og døde Dagen efter — omtrent 70 Aar.

— Jens, en ung Dreng af Reinstrup, født i Kise-Huset og tjente i Reinstrup, han omkom ynkelig ved at hente Bæster i Marken, da han faldt af og blev indviklet i Tømmen, hvorved Hesten slæbede ham til Byen, da han og straks døde — 11 Aar.

— Marie Dorothea Mathei, en ung Jomfru og Urtegaardsmandens Datter paa Gunderslevholm; dette kære unge Menneske har paa et Aars Tid været plaget af Blodstyrninger og døde da omsider 18 Aar gammel. Hun blev begravet paa sin 19 Aars Fødselsdag.

1773, Christian Mathei, Gartner ved Gunderslevholm. Han var født i Saxon og i sin Ungdom kommet her til Danmark. Paa Gunderslevholm har han boet i 32 Aar og af sit ægteskab efterlod sig 1 Søn og 3 Døtre, som alle er voksne. Hans sidste svaghed var sørgelig; han havde stedse i sin Helbred været en meget munter Mand, men i sidst afvigte Vinter

faldt ham en særdeles Tungindighed over, da han og uden at kunne forrette noget gik og tærede bort — 68 Aar.

1773, et dødt Pigebarn, som i Holløse blev fundet i Gaardmand Lars Nielsens Brønd; efter at al Ransagning og Efterspørgsel var gjort af Øvrigheden, fandtes dog ej endnu nogen Vished om, hvo der skulde have gjort den ugudelige Gerning.

1775, Birgitta Bendixdatter, Enke af forrige Gartner, Sr. Mathei ved Gunderslevholm, boede endnu i samme Hus, hvor hendes Mand døde. Hendes Børn saa hun alle voksne og vel hjulpne, førend hun døde, og da hun vilde flytte bort med hendes Datter, som blev gift med Skoleholderen i Skelby, blev hun imidlertid meget svag og omsider ved en tærende Sygdom bortkaldt Dagen efter hendes Datters Bryllup, som hun saa meget havde ønsket at opleve — og flyttede saaledes salig ind i de evige Boliger.

1778, Karen Peder Huggers af Reinstrup, hvor hun ikke alene er født, men endog stedse har været. Da hun var 19 år, blev hun gift med Peder Pedersen Hugger, levede med ham i 39 Aar og blev Moder til 7 Børn, som alle ikke alene blev voksne, men hun har endog set mange Børnebørn af dem alle syv. De 6 af hendes egne Børn er endnu i Live, og 17 Børnebørn lever endnu efter hende, saa at den milde Gud har gjort alle Ting vel imod hende — 67 Aar.

1780, Johan Bartholomæus Schuls, Bager, boende i Brohuset ved Gunderslevholm, en meget skikkelig og gudfrygtig Mand, født i Svensk Pommern og der lært Bager-Professionen. Her kom han for 16 Aar siden og blev gift 1764 — omtrent 50 Aar.

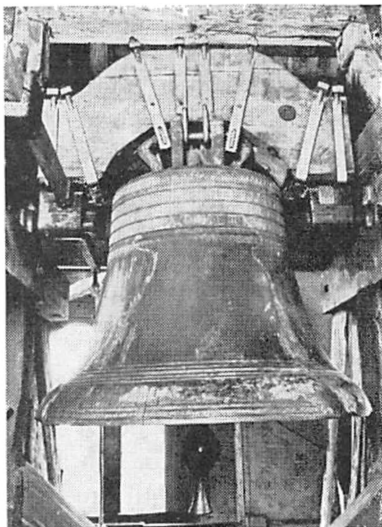
1783, Friderich Christian v. Plessen, General af Kavalleriet, 67 Aar. Hans Excellences Svaghed varede i over 8 Aar.

Det er noget over 20 Aar siden, hans Frue døde i København, i hvilken Tid han i Enlighed næsten stedse holdt sig paa Gundersløvholm. Ingen Børn.

1798, Jomfru Wogel, et vakkert ungt Menneske hos Finansraad Koes paa Gunderslevholm og hans Søsterdatter, fandtes druknet i Aaen — begravet i Stilhed uden Jordpaakastelse — 24 Aar.

Maaske skjuler der sig bag dette en hel Roman.

★ ★ ★
 ★

Klokken Olivia

Den store malmklokke i Slotsbjergby kirke

Af Karl Rønne

Gamle folk i Slotsbjergby har vidst at fortælle, at den store klokke i kirketårnet havde den smukkeste klang blandt alle kirkeklokker. Den skulle være skænket af en frøken på Antvorskov; folk der i byen skulle have glædet hende ved en god gerning, de havde gjort, og så længe de havde den klokke skulle der ikke blive ildebrand i byen.¹⁾ En anden beretning vil vide, at klokken oprindeligt havde hængt i Antvorskov kirke, men ved dennes nedrivning var kommet til Slotsbjergby. Zakarias Nielsen fortæller om den klangfulde

klokke fra Antvorskov, der fik sin plads i Slotsbjergby.²⁾ Det fortælles også om klokken fra Antvorskov, at den er sunket til bunds i den store Bjergby sø, som i gamle dage strakte sig over lavningen mellem Antvorskov og Slotsbjergby.¹³⁾ Man ved imidlertid, at kirkeklokken fra Antvorskov er kommet til København og nu hænger i Vor Frue kirkes tårn.¹⁴⁾ Endnu en beretning om Slotsbjergby kirkeklokke findes i folkemunde; da den ikke tidligere har været meddelt noget sted, skal den her udførligt meddeles: En ung pige i byen blev beskyldt for en slem misgerning, det var noget med hekseri eller med djævelen, men for at bevise sin uskyld lod hun støbe to klokker, og hun sagde, at hun var lige så ren for det, hun var blevet beskyldt for som disse klokkers klang. Disse klokker skulle nu føres ind til Frue Kirke i København om bord i et skib, men da det sejlede af sted med dem var det lige ved at synke. Det hjalp ikke, at de lettede skibet for dets last, først da den ene klokke blev kastet over bord, kunne skibet sejle. Men da man ikke havde begge klokkerne, så de kunne klinge sammen, blev den ikke sejlet til København, men det er klokken Olivia, som nu hænger i Slotsbjergby. Men når den ringer, kan man høre den anden klokke ude fra havdybet svare den. Et ganske tilsvarende sagn kendes om kirkeklokken i Udby, Grundtvigs barndomsby. Man har ment, at Grundtvig har haft dette i tankerne, da han skrev det bekendte vers: Kirkeklokke! Ej til hovedstæder støbtes du, men til den lille by.¹⁵⁾

Klokkens latinske indskrift fortæller imidlertid noget andet. Den blev oversat til dansk af præsten i Lyngø, Ferdinand Fenger, en broder til den daværende sognepræst i Slotsbjergby, Peter Fenger. Indskriften lydes således³⁾:

Alfa og omega, Gud og menneske,
o, ærens konge, kom med fred.
Jesus, Nazaræren, jødernes konge.
Kristus sejrer, Kristus regerer,
Kristus befaler, Kristus frelser
dem, der tror på ham.
Maria, Anna, Johannes,
døberen og evangelisten,
Jaspar, Melchior og Balthasar,
meget hellige navne.
Driv, Gud, det onde
bort fra disse folk,
fjern det uheldbringende.
Mit navn er Oliva.

I Herrens år 1516
blev jeg støbt af Johannes Fastenowe
til pris for Gud,
st. Laurentius og st. Vincentius,
Bjergby kirkes skytspatroner,
da magister Eskil Thomsen
var prior i Antvorskov.
Hr. Christen Skriver sørgede for anskaffelsen.

Efter indholdet falder denne indskrift i to dele, først en påkaldelse af Gud og derefter i anden del nogle oplysninger om klokkens tilblivelse.

Påkaldelsen nævner til en begyndelse mange hædersnavne for Jesus, for at han skal komme med fred, senere nævnes andre hellige navne: Maria, Jesu moder, den hellige Anna, jomfru Maria moder, Johannes, som både dækker for evange-

listen og døberen. De hellige tre kongers navne, der omkring 1500 rummede forestillinger om beskyttelse mod mangehånde ondt, især ildsvåde, nævnes endelig inden klokken eget navn, Oliva, anføres. Alle disse navne skal med Guds kraft, slutter denne del af indskriften, bortdrive det onde.

Selve klokken navn, Oliva, må i denne navnerække ventes at rumme et eller andet af betydning. Efter tidens tankegang havde navnet en egen hemmelig betydning eller en særlig kraft. Således fortælles det, at da Hellig Olavs mænd kæmpede på Lyrskov hede, hørte de over deres hoveder Trondhiems klokke „Glød“ ringe i luften, og dens klang opildnede dem til sejr.⁴) Der er ikke forsøgt nogen forklaring til navnet Oliva, hvor klokkeindskriften er omtalt. Ingen helgen bærer dette navn, men det bruges undertiden som betegnelse for oliventræet, altså oliegrene, tegnet for fred. Klokkens klang kan da sammenlignes med duen med oliegrene i næbbet, den melder om ulykkernes ophør. En sådan betydning ville falde godt i tråd med de mange hellige navne i klokkeindskriften.

I anden del af indskriften anføres kirkens skytspatroner st. Laurentius og st. Vincentius. Især den første er velkendt i Norden og har været genstand for megen dyrkelse. Efter den katolske kirkes legender var han ærkedegn i Spanien under kejser Valerians forfølgelser i året 258. Da soldaterne forlangte, at han skulle udlevere kirkens skatte, samlede han de fattige kristne om sig og sagde til forfølgerne: Kirkens største skatte er disse mennesker, thi i dem bor troen på Kristus. Trods senere pinsler på en rist over et bål røbede han ikke, hvor kirkens skatte var skjult.⁵) Men netop denne særlige tilknytning til de fattige gjorde, at alene denne helgen bevarede sin plads inden for Kirken også efter reformationen,

idet kirkeordinansen af 1537 udtrykkeligt siger, at der 2. juledag skal tales om hans eksempel, for at folket „må medgives en mærkelig omhyggelighed for de fattige“.6) Klokken er nu det eneste minde om denne kirkens skytshelgen, men der haves efterretninger om en gammel træudskåren, lueforyldt altertavle, der fremstiller st. Laurentii liv og død, den fandtes i 1759 opstillet i kirkens sakristi.7) Endnu et minde kendes der efterretning om. I 1736 skænkede daværende sognepræst Daniel Pauli en pengetavle, en slags indsamlingsbøsse, hvorpå st. Laurentius var afbildet, som forbillede for omsorgen for de fattige.7) Byen har også langt op i tiden bevaret navnet Laurentii Bjergby. Som et mærkeligt træf skal endelig anføres, at Hashøj-skolen, sognenes nye centralskole, blev indviet på st. Laurentii dag, den 10. august 1959.

Mange andre gamle danske kirker er viet st. Laurentius, mest kendt er vel Lund domkirke for Poul M. Møllers genindgigtning om denne helgens kirkebyggeri. Den nordiske skildring af skikkelsen har givet den noget af eventyrets præg, som sikkert er den katolske tradition fremmed. Også til Slotsbjergby er knyttet et kirkebygningssagn, måske en rest af et Laurentiussagn: Da kirken i sin tid blev bygget, lå denovre på den anden side af vejen, men efterhånden som de byggede, flyttede troldene det om natten over, hvor den nu ligger.8)

Den anden helgen, hvis navn er knyttet til Slotsbjergby, st. Vincentius, har både i sit liv og sin død mange træk til fælles med st. Laurentius. Disse to skikkelser er da også afbildet på kirkeklokken sammen med deres særlige helgenattributter, for Laurentius' vedkommende med en bog, der betegner ham som ærkedegn, en pung, der angiver hans hverv

som kirkens skatmester og en rist til minde om hans martyrdød.

På klokken anføres også, hvilket år den er støbt, nemlig 1516. Netop samme år sendte prioren Eskil Thomsen en af sine mest lovende unge munke fra Antvorskov på studierejse i Tyskland. Det var den senere danske reformator Hans Tausen. Hensigten var vel, at han skulle uddannes til at blive en god forsvarer for den katolske kirke, som dengang truedes af mange anfald fra reformatorisk side, ja, måske tænkes der også på disse kirkelige ufredstider, hvor indskriften taler om „det uheldbringende“, der skal drives bort fra disse folk. Vi véd, hvor anderledes det skulle gå, men Eskil Thomsen selv forblev tro mod den gamle kirkeordning til sin død 1538. Han blev begravet på klosteret, og hans ligsten kan ses i det lille museum, der er indrettet ved ruinen.

Endnu en person fra klosteret nævnes, nemlig Christen Skriver. Han angives som den, der sørgede for klokkens anskaffelse, sikkert et beskedent udtryk for, at han er selve giveren. Hans navn findes også anført på en kalk, som skænkedes til st. Hans kapel i Nyborg omk. 1520. Her kalder han sig Christen Lauritsen, Skriver på Antvorskov. Her nævnes altså hans faders navn, et opkald efter Slotsbjergby's skyts-helgen, Laurentius, et muligt fingerpeg om grunden til hans gavmildhed netop over for denne kirke.

Denne kalk er for resten fundet i Skåne og slet ikke i Nyborg; man mener, den er bortført som røvet gods under svenskekrigene.³⁾

Tilbage er så navnet på klokkestøberen, Johannes Faste-nowe, et navn, der borger for, at det skulle være en god klokke. Han var tidens mest ansete og kendteste klokkestøber, den sidste katolske støber, som alene ernærede sig ved

at støbe klokker, de øvrige blev tillige bøsse- og kanonstøbere. Af berømte klokker han har støbt nævnes en klokke i Lund, to i Frederiksborg slots kirke og st. Olais store klokke i Helsingør. En sådan klokke blev i hine tider støbt på stedet ude på en mark. Omfattende kendskab til malm og form var nødvendig for dette arbejde, og et højtideligt og spændende øjeblik må det have været for folk på stedet som for klokkestøberen, når klokken første gang efter anbringelsen skulle kalde fra tårnet. Meget ved man ikke om Fastenowe, han har været indskrevet på universitetet i Rostock og nævnes som hjemmehørende i København. Et enkelt træk fortælles om ham: Da han engang så en af sine svende ikke udvise den tilstrækkelige omhu ved malmmassens sammensætning blev han så vred, at den efterfølgende irttesættelse endte med, at mester stak svenden ned med sin dolk.¹¹⁾

Nu er klokken stærkt medtaget i kanten; det skyldes måske ikke alene den lange tids brug, men også, at man i gammel tid tillagde affilet og afslået klokkemalm helbredende virkning. Tydelige filemærker er da også at se i kanten, men desuden mangler et stort stykke af slagkransen. Alligevel gør klokken sig endnu bemærket ved sin smukke klang. En musikalsk undersøgelse af dens klang viser dog „et skævt klangspektrum“; den skulle ved påsvejsning af det manglende stykke atter kunne genvinde sin oprindelige klang.¹⁰⁾

Denne gamle Fastenowe-klokke har i mange år været ene i Slotsbejrgby. Allerede i 1528 måtte kirken afgive den ene af sine klokker til en klokkeskat, en hårdhændet skatteopkrævning, som statsmagten kun i alvorlige tider greb til. Ved visitatsen i 1739 klages der over, at kirken kun har én klokke. Denne mangel er dog ret hurtigt blevet afhjulpet, thi ifølge en indberetning fra 1755 fandtes der en klokke

med følgende indskrift på latin: Gud alene æren, mig gjorde Johan Bartholt Holtzmann i København år 1741. Men allerede i 1789 kaldes denne klokke ubrugelig, og få år efter er der atter kun en klokke i Slotsbjergby.¹²⁾

Endelig har den nuværende lille klokke afhjulpet dette savn. I 1831, meddeler dens korte indskrift, er klokken støbt af I. C. og H. C. Gamst.

LITTERATURLISTE

- 1) Uhrskov: Sjællandske sagn.
- 2) Nielsen, Zakarias: Sydvest-Sjællands beskrivelse.
- 3) Fenger, J. F.: Klokkeindskriften, Kirkehist. saml. I.
- 4) Fenger, J. F.: Helgensager, Kirkehist. saml. II.
- 5) Wagner, L.: Oplysninger om blodvidner, Nord. md. skrift f. folkl. oplysnn. 1876.
- 6) Severinsen, P.: Helgendyrkelse i årbøger for Sorø amts hist. samf. V.
- 7) Nationalmuseet: Danmarks kirker, Sorø amt.
- 8) Dansk Folkemindesamling, Slotsbjergby nr. 431.
- 9) Uldall: Danmarks middelalderlige kirkeklokker.
- 10) Rung-Keller: Fastenowe-studier, 1940.
- 11) Thiele, J. M.: Danmarks folkesagn.
- 12) Jessen, Johs.: Slagelse herreds skolehistorie.
- 13) Arnskovs samlinger, Centralbiblioteket, Slagelse.
- 14) Bernholm: Antvorskov.
- 15) Dansk Kirketidende 1897, sp. 71f.

Rejse i Danmark i sommeren 1837

Af Karl Rønne

Således kalder den unge teolog Peter Rørdam nogle spredte notater dels af topografisk indhold og dels rene dagbogs-optegnelser. Han er kendt som lederen af prinsesse Caroline Amalies asylskole i København og blev senere præst i Mern, en nær ven af Grundtvig.

I 1837 gjorde en sygdom det nødvendigt for ham med et landophold, og prinsessen skrev til ham, at „hun tilfældigen kan råde over 300 rbd. som det ville glæde hende meget, om han ej ville afslå“. For disse penge berejste da Rørdam Sjælland, især Sorø Amt, og gjorde disse optegnelser, måske noter til en mere udførlig rejseberetning, der kan være sendt til Prinsessen. Men der blev også penge til en udenlandsrejse.

Det var kun få år før, pastor Duus, Vemmelev, udarbejdede sin oversigt over Sorø Amts økonomiske forhold (1840). Peter Rørdams optegnelser er så at sige en vurdering af de åndelige forhold, og danner på denne måde et godt supplement til Duus' bog.

Man får ikke meget indtryk af rekreationsophold ved beskrivelsen. Rørdam er på farten næsten hele tiden fra 26. maj, til han 19. juni atter er i København. Han besøger alle de historiske minder på Ringsted- og Sorøegnen samtidig

med, at han gør bemærkninger om de kirkelige forhold og om skoler, præster og lærere; han berejser „det hellige land“ mellem Slagelse og Skælskør, og slutter af med en afstikker over til Næstved og Præstø. Overalt taler han med en mængde mennesker, høj og lav, deltager i møder og gudstjenester og gør optegnelser om sagn, overtro og gamle viser eller historiske og topografiske oplysninger, han støder på undervejs.

Optegnelserne giver billedet ikke alene af alt, hvad han så, og hvem han talte med, men også et tydeligt billede af Rørdam selv: et levende, udadventt menneske, en frisk iagttagere med sans for det humoristiske og med øre for det sande og oprindelige.

Ofte gengiver han, åbenbart blot som støtte for hukommelsen, i korthed hovedindholdet af samtaler, han har haft, således med skolelærer Olsen, Sigersted: „Tvungen skolegang, skolen fuld, kirken tom, før: fri, men kun lempelig skolegang og kirken fuld.“ Eller af en samtale med en unævnt person: „Den egentlige „soldateræske“ er husmænd, som intet har at stride for, ingen ejendom, ingen ære. Prygl og skjældsord til hove — almindelig værnepligt.“ Eller fra en samtale med den satiriske Bredahl, vel den første danske forfatter, der blev båret frem af „den sociale indignation“: „Knud d. Hellige — hvad vil stråle skønnere i mindets krans, end at Knud indførte tiende! Ædle Danmarks tårer!“

Bredahl boede dengang på Parnas, Sorø, og her førte Rørdam også lange samtaler med Ingemann og hans kone og flere andre af Akademiets lærere. Især refererer han sine samtaler med digteren Carsten Hauch, som på den tid var lektor i naturfag. Samtalerne drejede sig især om poesiens stilling: „Kun den, der er stærk i erindringen, er glad i håbet,“ siges der om historiens betydning for digtningen, men

„den poesi, som nu er, bevæger sig i de nuværende.“ Man skal opgive det kraftødelæggende spørgsmål: Hvad vil folk sige? og spørge: Hvad vil Gud sige, og efterverdenen dømme?”

Som den pædagog, Rørdam var, lagde han overalt mærke til børn og undervisning: To smukke og rene børn legede på gulvet i Sorterup præstegård, rene og milde børn midt i fattigdommen hos Bredahl, 5 yndige børn hos Hauch, og hos Fenger i Lynge: hele hans husgesinde er så ordentlig og stille. I Venslev træffer han den stejle og selvsikre vækkelsesprædikant, skolelærer Rasmus Sørensen: hans skolebørn var overordentlig godt oplærte. I Pedersborg var forældrene meget opmærksomme på børnene fremgang, og ofte var de skolelæreren til betydelig hjælp. Med Hauch talte han også børneopdragelse: Før børn har nået en vis alder, bør de ikke føle noget til besværligheder. Mytologi, sagn og viser var den egentlige føde for børn, fordi de har fantasi. Samtale med sognefogeden i F. om skolegang: Lysten driver værket. Selv havde han og hans 7 søskende aldrig gået i skole, var velbevandret i historie. Pastor Hahn, Hyllested: Fortællingen af bibelhistorien må indrettes således, at den kan fremkalde spørgsmål, det er den yngre, der skal spørge den ældre, spørgsmålene skal komme fra eleven, ikke fra læreren. På Flakkebjerg var der kun 18 børn, men der var planer om udvidelse. Forstander Møller faldt godt i Rørdams smag og børnene sang godt. Stephansen på Furiendal var dog det behageligste menneske, han havde truffet på hele rejsen. Han „gjorde ikke af Catechisation, men taledede til hjerterne“, og han tænkte meget på, hvilke borgere, der ville blive i Danmark, hvis den samme omhu blev vist de ufordærvede, som disse, der „vare alt practiserende i Synden“. I Skælskør hilste

han på den næsten 100 årige provst Bayer, der havde hilst på 4 konger og 6 bisper. Fra den østlige del af Sjælland, fra Næstvedkanten fik Rørdam ikke et så gunstigt og levende indtryk som af folk på Sorø- og Skælskøregnen. På Herlufsholm befandt han sig ikke godt, han savnede Herluf Trolles og Arild Hvitfeldts ånd.

En væsentlig opmærksomhed skænker Rørdam selvfølgelig det vakte lægfolk, det problem, der mod århundredets midte blev kirkens største. Han giver en grundig karakteristik af de ledende lægfolk, Rasmus Sørensen, Jacob Fisker, Rasmus Ottesen og den norske bonde Elling Eilersen, som netop i de dage måtte vandre i fængsel i Slagelse, fordi han havde talt i en gudelig forsamling. Rørdam var selv med ved flere sådanne sammenkomster og blev meget begejstret over disse menneskers iver og troskraft, men han lægger også vægt på, at de var besindige og belevne, såre oplyste i bibelen og i Danmarks historie og poesien, behagelige at være sammen med på grund af deres munterhed og gode lune. Deres forkyndelse var præget af friskhed og sundhed, og også senere var sværmeriske fænomener en undtagelse i disse forsamlinger. Avlskarlen hos pastor Claussen i Gimlinge sagde om disse lægfolk: Gud har en vis driftsplan, og nu har han taget bønderne med. Dette var som talt ud af Rørdams hjerte. Men han har dog også lagt mærke til andre udtalelser. Pastor Therkelsen, Sørbymagle, ville nok bevare det gode naboskab med de vakte, men syntes dog han kunne klare sig med mindre sukkerstads. „Vi ville gerne tro, vi er Syndere og føle (erfare) Nåden, men Gud forlanger af os, at vi skal tro Nåden og føle Synden.“ Og han mente, at lægprædikanterne, „som kun omgås Får, let troer sig en Hyrde“. Therkelsen var ellers glad for opvækkelsen i sit sogn.

Rørdam fik også lejlighed til at deltage i et af de første møder i „det vestsjællandske broderkonvent“, som fik så afgørende indflydelse i de følgende år. Herom meddeler han også Stephansens opfattelse, at „conventer er skadelige“, fordi præsterne derved kommer til „at udgøre en særlig stand, en magt som vil regjere over Sielene, og Præster er dog kun Hyrder“. Præsten skal søge forsamling, levende og ærlig i sin menighed.

Man glemmer ikke over disse alvorlige emner, at det er en ung mand, der er på rejse. Han elskede at ride og at danse, det ses dog ikke, at der er blevet lejlighed til en svingom på turen, men han havde et åbent blik for det smukke køn. Cora Nyegård, den unge musikalske datter på Frederikskilde, betager ham ikke alene ved sine kompositioner — således en melodi til Grundtvigs: Velkommen igen Guds engle små, men også fordi hun var „yndig, veltalende, naturlig“. En selskabsdame på Holsteinsborg, frk. Scheel, er ikke så lidt af et sværmeri, omend selvfølgelig i ærbødig afstand.

Sine erfaringer fra rejselivet gør han op således: På reiser møder man to slags folk, dem, der øjeblikkeligt glæder sig ved et fremmed menneske, blot fordi han er fremmed, da er begyndelsen ofte henrykkelse, men enden kjedsomhed, og så dem, som nøjere vil kende den fremmede, før de indlader sig med ham. Med dem er begyndelsen ofte ubehagelig, men enden god.

Som så ofte lønner det sig også her at rejse tilbage i Danmarks store erindringsverden, vor historie. Det giver — som Hauch sagde det — „et glad håb for fremtiden“. Den trøstesløse dom over vor samtid, som må betage mange mod og håb i vore dage, lød nemlig ligesådan for nu snart 150 år siden:

„Den nuværende tids straf er at føle sig ulykkelig uden alle egentlige lidelser, det er en moralsk søesyge“. Ja, og da der dog viste sig håb for den slægt, så gives der vel også et for vor.

Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling. I. 1891.
P. Duus: Sorø Amt. 1840.

Da Ingemann ordnede sit testamente

Af Poul Ruus

Bernhard Severin Ingemann blev født den 28. maj 1789 i Torkildstrup præstegård på Falster, hvor hans fader var sognepræst. Da Ingemanns far i 1799 døde, flyttede moderen med sine 9 børn til Slagelse, i hvis latinskole den lille Bernhard havde fået et stipendium.

Herfra blev han student efter den nye skoleordning i oktober 1806. Efter en ret vanskelig ungdomsperiode, men efter at have taget den filosofiske examen og i 1812 erhvervet universitetets guldmedaille for en afhandling: „I hvad forhold stå digte- og talekunsten til hinanden“ blev han udnævnt til lektor i Dansk ved Sorø Akademi. Her i det stille Sorø med de skønne naturomgivelser og rige historiske minder fandt hans digtning vækstbund.

Ingemann blev i februar 1862 meget syg, og han døde den 24. februar 1862 og blev begravet øst for kirken, hvor hans gravsted siden årlig besøges af mangfoldige mennesker.

Et par dage før han døde, lod han gå bud til Baroniet Holberg Birks kontor, at han gerne ville se, om hans testamente var i orden.

Dette ønskes effektivering blev overdraget kontorets yngste fuldmægtig, exam. jur. C. P. L. S. Deichmann. Fuldm. D. var

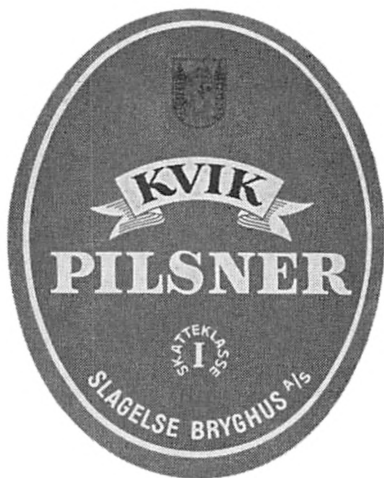
født den 4. juli 1833, og han blev ansat i SoSrø den 1. maj 1858, og fra 1. oktober 1865 til 31. marts 1866 var han konstitueret som Byfoged og Birkedommer. Den 2. marts 1866 blev han udnævnt til Prøveprokurator i Sorø Amt med forpligtelse til at tage bopæl i Slagelse. Den 13. juli 1868 blev han prokurator ved underretterne i Sjællands Stift, København undtagen, og han bosatte sig nu i Slagelse, hvor han praktiserede til sin død i 1910. Imidlertid fandt Ingemann testamentet tilfredsstillende, så fuldmægtigen kunne roligt give sig tilbage til Baroniet Holberg Birk.

Her kan det være interessant at se lidt nærmere på de juridiske examina.

Disse indførtes i 1736 og bestod af to retninger: juridisk embedsexamen (Studenter) og juridisk Examen for Ustuderede (de såkaldte danske jurister), hvor præliminærexamen gav adgang. Der blev ved sidstnævnte examen givet 2 karakterer, henholdsvis 1. og 2., hvor 1. karakter blev betegnet ved BEKVEM og 2. ved EJ UBEKVEM. Examinander med 1. karakter kunne efter en treårig fuldmægtigtid blive prokuratorer indtil „Loven om adgang til sagførervirksomheden af 26. maj 1868“, hvorefter prokuratortitlen fremtidig skulle erstattes af *sagførere*. Som kuriosum kan her tillige nævnes, at Seminariernes var henholdsvis DUELIG og EJ UDUELIG. Som man ser, havde disse karakterbetegnelser i nogen grad kancellisprogets præg, men enten man kan lide dette særegne embedssprog eller ej, må man indrømme, at de netop på fortrinlig vis udlagde det, der var meningen, ingen kunne tage fejl.

Apropos ovenstående skal her gengives en meddelelse fra afd. kirkeværge Th. Christensen, Sorø: Ingemanns moder, Birgitte Swane, døde i Slagelse i 1809, hun boede da på „Rokke-

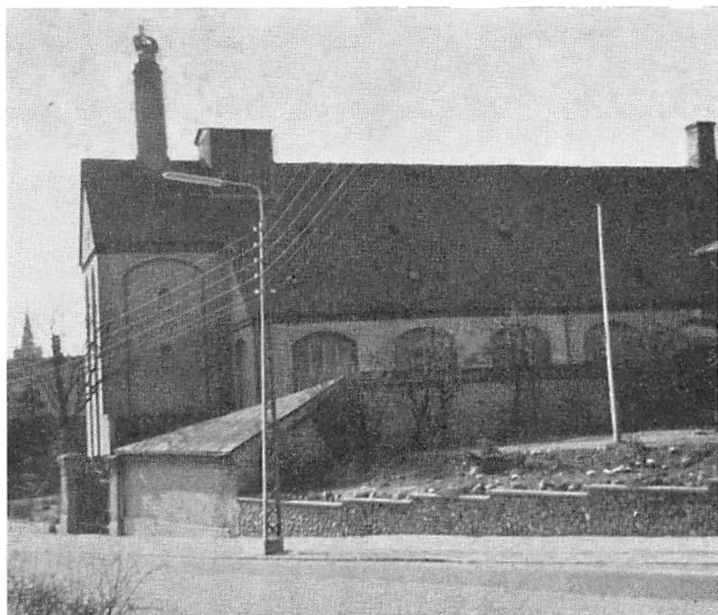
torvet", et lille torv, hvor Skolegade og Smedegade mødes. Hun blev begravet på Skt. Peders kirkegård, d. v. s. den gamle umiddelbart om kirken beliggende. Den nye kirkegård for Skt. Peders kirke blev først anlagt i året 1866. På den gamle kirkegård begravnes siden midten af det forrige århundrede ikke mere. Her blev Ingemanns moder begravet ved siden af en tidligere afdød datter. Gravstederne kan endnu påvises, selv om der ingen sten er på gravene (var det ikke en opgave for Historisk Samfund for Sorø Amt at lade disse grave markere ved en simpel sten med navn?)

Erhvervsmæssigt bryggeri i Slagelse gennem 115 år

Af Poul Ruus

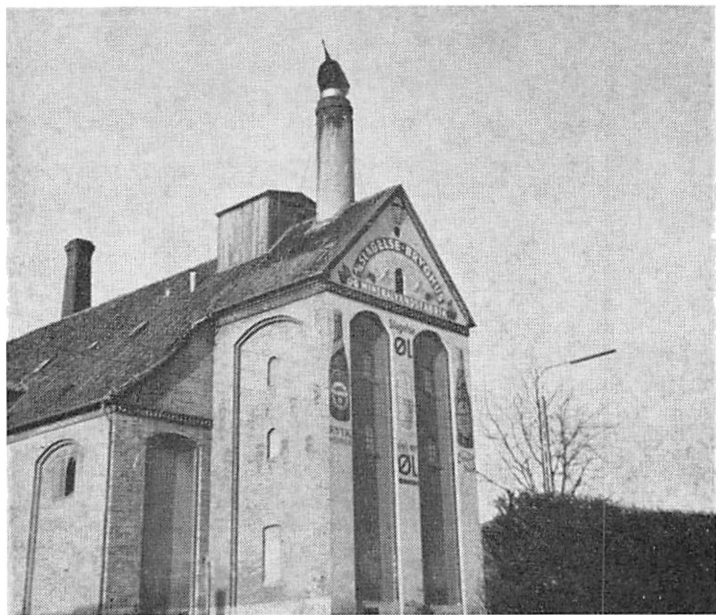
I krigsåret 1848 oprettede en kendt Slagelseborger, købmand Ole Petersen et hvidtølsbryggeri, som efter hans død fortsattes af sønnen Sophus Petersen. Virksomheden voksede sig langsomt større og blev gradvis udvidet og moderniseret, uden at der dog skete afgørende forandringer i drift og ledelse, før man nåede frem til år 1875. Dette år blev bryggeriet overtaget af et Interessentskab, og man ansatte som leder kaptajn Ingwersen, under hvis ledelse bryggeriets drift blev lagt radikalt om. Kort efter kaptajn Ingwersens tiltræden blev bryggeriets indretning lagt om med bajerskølfrømstilling for øje.

Den østlige floj af Slagelse bryghus

Siden brygger, kaptajn J. C. Jacobsen i 1847 havde anlagt Carlsberg udelukkende for brygning af bayersk øl, drømte enhver brygger i landet om snarest at optage denne øltype på produktionsprogrammet.

Produktionens vækst og de tekniske forbedringer, der fra tid til anden nødvendigvis måtte foretages, stillede ret store krav til investeret kapital, og man fandt det derfor i 1896 praktisk at gå over til aktieselskabsformen, og Slagelse Bryghus overgik nu til A/S Bryggeriet Poulsbjerg. Da man så i 1909 stod overfor ret store økonomiske vanskeligheder, blev

*Det karakteristiske gavlparti ved Slagelse Bryghus,
tidligere Bryggeriet Poulsbjerg.*

(Vera Christensen 1964)

det besluttet at likvidere A/S Bryggeriet Poulsbjerg, der stod som bryggeriets ejer. Men bryggeriet fortsattes under ledelse af et medlem af den kendte Harboeske bryggerslægt fra Skelskør, direktør Adolf Harboe, der med stor dygtighed ledede det til sin død i 1913. Under hans ledelse rettede det gamle bryggeri sig op, og økonomisk kom det i sunde baner. Det sidste år, han ledede bryggeriet, blev det udvidet ved, at man købte Mullerup Bryggeri.

I 1913, da købmand J. Chr. Fass blev direktør, gennemførtes forskellige forbedringer.

Ved likvideringen af A/S Bryggeriet Poulsbjerg, gik man over til atter at kalde bryggeriet Slagelse Bryghus, hvad mildest talt er ret „ansigtsløst“, måske bedre kalde det neutralt. Ved en af de mange rekonstruktioner overtoges den af købmand J. C. Martensen i mange år i Casino drevne mineralvandsfabrik „Sankt Hans Kilde“. Også her ville man være moderne, lod hånt om anvendt psykologi, d. v. s. lod „Sankt Hans Kilde“ „ebbe ud“, og det samme forhold kan anføres om det gamle, ansete navn Bryggeriet Poulsbjerg, det viser sig jo, at man også kan være forud for sin tid.

Gennem de mange år, hvor der har været erhvervsmæssig ølbrygning i Slagelse, har denne jo kun kunnet gennemføres ved utallige saneringer, rekonstruktioner o. l. Det har så sandelig ikke været nogen sinecurepost at være bryggeridirektør. I april 1963 måtte bryggeriet beslutte sig til for bestandig at lukke porten, men der skulle altså forløbe 115 år, før man kom så vidt. Forbindelsen mellem bryggeriet i Slagelse og bryggerislægten fra Skelskør blev ikke afbrudt, da Adolf Harboe døde, men stadig har en Harboe været repræsenteret i bestyrelsen.

Om Slagelse og dets opland

Af Poul Ruus

For en så merkantilt præget by som Slagelse, har erhvervs-livets store spørgsmål utvivlsomt været: at knytte det store opland så nær til byen som muligt.

En stor vinding for byen var utvivlsomt *Slagelse—Næstved*-banens åbning den 15. maj 1892. Det nordvestlige opland blev „inddraget“ med *Slagelse—Værsløv-banens* åbning den 1. maj 1908. Men længe før banernes stålskiner „viste vej“ til Slagelse, havde postvæsenet etableret et net af *postdag-vogne* med Slagelse som centralpunkt. Efter ret omfattende undersøgelser i Postvæsenets hovedarkiv, kan følgende konkrete, men noget spredte oplysninger meddeles.

Ruten *Slagelse—Skelskør* blev oprettet ved kontrakt af 31. august 1861 med vognmand Lars Christiansen af Slagelse. Kontrakten ophævedes 15. maj 1892. Med Næstvedbanens åbning blev der jo via Dalmoose togforbindelse med Skelskør. Denne rute blev betjent med 4-sædet karet.

Fra Slagelse—Næstved-banens åbning den 15. maj 1892 opsagdes kontrakten om den kørende landpostforbindelse *Slagelse—Flakkebjerg*, der fra 1. juni 1885 havde været betjent af husejer Niels Larsen, og der oprettedes kontrakt med vognmand Chr. Christiansen om kørende landpostbefordring *Slagelse—Gyldenholm*.

Fig. a.

En dagvogn af ny model, ved sammenligning med fig. b vil det let ses, at tegningen er fulgt nøje.

I skrivelse af 17. februar 1908 siges der: husejer Hans Hansen af Slagelse har på postkontrahentens vegne besørget landpostkørslen Slagelse—Gyldenholm de sidste 16 år. Fra 1. juni 1900 overtog Christiansens enke kørslen, indtil rutens nedlæggelse den 1. september 1915. Ligeledes fra 15. maj 1892 oprettedes kontrakt med Niels Larsen om kørende landpostbefordring *Slagelse—Lundforlund*. Til ruten antoges efter Niels Larsens afsked fra 1. oktober 1906 landpostbud Hans Rasmussen, der fra 1. august 1916 tillige besørgede budgangen *Lundforlund—Johannesdal*. Den kørende *Slagelse—Mullerup* rute overtoges fra 1. oktober 1906 af Niels Peter Jensen, Mullerup, der imidlertid fratrådte med udgangen af marts 1908, og hans efterfølger på ruten blev Hans Hansen,

med hvem der fra 1. april s. å. oprettedes kontrakt såvel om kørende rute som budgangen *Mullerup—Drøsselbjerg*. Hans Hansen ophørte med kørslen den 31. august 1919 og efterfulgtes af postkontrahent Chr. Larsen Christensen, der tog sin afsked med udgangen af juli 1920. Landpostbud Peter Heinrich Clausen, kørende rute *Slagelse—Mullerup* og gående rute *Mullerup—Drøsselbjerg*, søgte afsked fra 1. oktober 1906. I Slagelse postkontors indberetning herom siges der, at Clausen ansattes som kørende landpostbud fra 1. januar 1877, og at han 1. maj 1898 fik lukket omnibus over Kirkestillinge brevsamlingssted; fra sidstnævnte tidspunkt overtog han tilige den gående rute *Mullerup—Drøsselbjerg*. Landpost Clausen ejede den gamle 4-længede gård, Bjergbygade 14. Selv beboede han den østlige længe ud mod gaden, den sydlige med den store have var udlejet, bl. a. til min fader. I den nordlige længe var der stald for hans heste. Jeg erindrer, at der i gårdens port på begge sider helt oppe ved loftet hængte en halv snes rødmaledede læderbrandspande. Han havde en gammel karl som kusk, og når han steg op på bukken, var han godt emballeret i stor kavaj med mange halstørklæder om halsen, og når den gamle, sorte filthat, der changerede i det rødlige, havde fået et extra træk for at sidde sikkert fast, gav han tegn til Clausen, at han var klar, og så gik det den lange vej til Mullerup. Daglig, vel ved 9-tiden, tog Clausen plads i den lukkede vogns bagsæde, helt til højre. Jeg husker Clausen som en høj, mager mand, noget krumbøjet af statur. På den venstre overarm bar han *Hæderstegnet* for landpostbude. Her bør nævnes som kuriosum, at Clausen havde en lotterikollektion for varelotteriet, naturligvis som et supplement til den ringe lønning. Det har sikkert ikke været mange landpostbude i landet, der udviste et sådant initiativ. Clausens

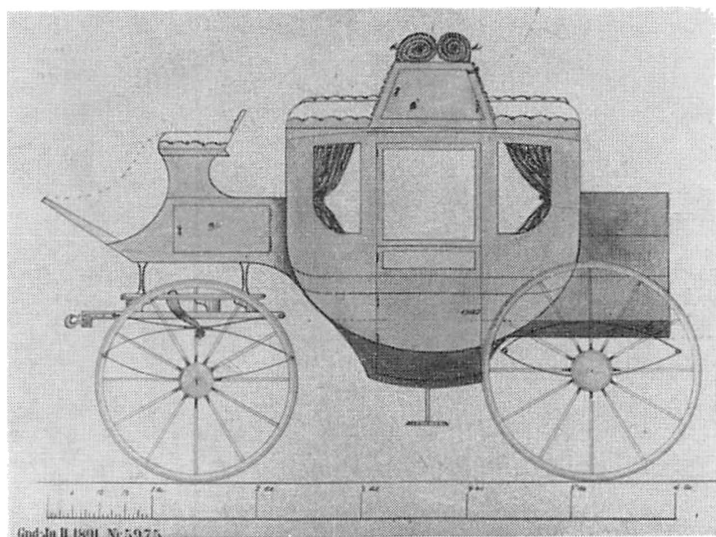

Fig. b.

Postmuseet ejer flere tegninger fra afdøde vognfabrikant P. Petersens hånd, billedet er udlånt af museet, der iøvrigt har ydet mig velvillig bistand ved udarbejdelsen af denne artikel. - Specielt takker jeg her museets leder, postkontrollør J. C. Petersen, for ufortroden og aldrig svigtende interesse.

voksne søn kom i statsbanernes tjeneste, og i mange år var han en respekteret og nidkær og myndig overassistent, senere kontrollør. I fritiden oparbejdede han en betydelig assurancevirksomhed. Når Olaf Clausen var på perronen herskede der den største ro og orden.

Slagelse—Næsby ved Skoven betjentes fra 1. juni 1885 af skomager Poul Knudsen. I skrivelse af 28. maj 1902 hedder det: kørende landpostbud Slagelse—Næsby ved Skoven samt gående Næsby—Madslunde Poul Knudsen ønsker en kortere

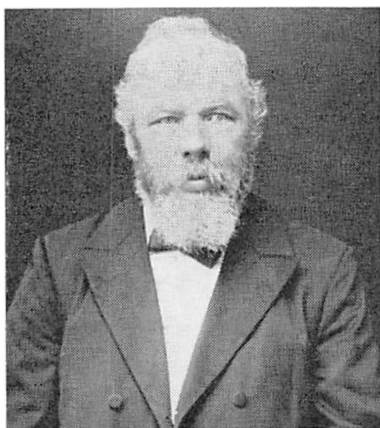
Dagvognen mellem Rude og Sandved station

rute. Fra 1. juli 1902 oprettedes med landpostbud Jens Peter Nielsen kontrakt om postkørslen. Han udførte den fra 1. april 1906, tillige den gående rute Næsby—Madslunde, indtil han med udgangen af september 1913 tog sin afsked. Om ruternes udførelse oprettedes derefter fra 1. oktober s. å. kontrakt med Marius Peter Frederik Nielsen. Kørslen udførtes med bus og fra 1. juli 1922 med bil. Om landpostkørslen *Slagelse—Ørslev* approberedes den 31. oktober 1902 en kontrakt med Hans Christiansen, der fra 1. april 1906 tillige udførte gående rute *Ørslev—Sonderup*. Ved Slagelse—Værsløv banens åbning den 1. maj 1908 kom den kørende landpostforbindelse til at gå mellem Slagelse og brevsamlingsstedet i Ørslev, og allerede s. å., gældende fra 1. august, overgik kørslen til Carl Chr. Jensen, indtil han den 31. december 1917 tog sin

Ved Slagelse postkontor Bredegade 1902. Postkontoret var i den vestlige halvdel af »Svaneapoteket«s ejendom. - Dagvognen til Filipssdal er ved at skulle starte. Foran vognen daværende assistent Østergård, der i 1940 blev postmester i Randers. I uniform ved den nærmer best den altid velsoignerede overpostbud Kolding. Skiltet over porten er for det længst »bensovede« højreblad »Slagelse Posten«. Til højre for porten boede farver Fabricius. Om formiddagen dominerede de mange postdagvogne fuldstændig i Bredegade.

afsked og efterfulgtes af Axel Valdemar Pedersen. Kørende landpostbud Hans Peter Olsen, der havde kontrakt af 23. marts 1878 om *Slagelse—Nordrup* rute, søgte sin afsked fra 1. juli 1884, og fra samme dato oprettedes om ruten kontrakt med landpostbud Poul Knudsen. *Slagelse—Vemmelev* ruten udførtes ifølge kontrakt af 26. marts 1872 af Niels Larsen og fra 1. juni 1885 af Christian Hansen, men for hvilket tidsrum kan ikke oplyses. Kontrakten for denne rute opsagdes

Farrer P. Fabricius

1. april 1902. Om dagvognsbefordringen *Slagelse—Næstved* afsluttedes kontrakt af 24. marts 1867, med postkontrahent Hans Hansen. Ifølge kontrakt af 10. oktober 1866 blev brev-, pakke- og personposten *Agerup Kro—Slagelse* fremført af vognmand Thers af Slagelse. Den 31. marts 1932 bestod nedennævnte kontraherede kørsler: *Slagelse—Gerlev—Lundforlund*, landpost, hestekøretøj, 1 gang hverd., *Slagelse—Mullerup*, privat kontrahent, auto 1 gang på hverd., *Slagelse—Næsby* ved skoven, landpost, auto 1 gang på hverd., *Slagelse—Fuglebjerg*, privat kontrahent, auto 2 gange på hverd. 1 gang søn- og helligdage.

Det er interessant at kunne fæstne til papiret, at Slagelse også på andet område har været førende i postbefordringens tjeneste, her tænkt på selve de lukkede dagvogne, der i meget høj grad blev indsat i den kørende postbefordring. Dette initiativ udøvedes af afd. vognfabrikant P. Petersen, Skole-

gade 1, hvor de gamle skiltebogstaver endnu kan læses på facaden. Fabrikant Petersen var iøvrigt broder til forfatteren Maglekilde Petersen.

Kan det ovennævnte postbillede ikke måle sig med diligencernes strålende opbud, hvor postturene indledtes og sluttede med postillonens skingrende signaler. Danmarks sidste diligence kørte mellem Vejle og Brande, og den 31. marts 1912 lød signalerne for sidste gang; ja længere borte er romantiken altså ikke. Men er de gamle postgårdes oprindelige bestemmelse nu længst historie, har tjenestens udførelse krævet mænd med villie og karakter til dag efter dag, år ind og år ud, at udføre dagens gerning efter mottoet: Agtsom og Tro, til gavn for samfundets mekanisme.

Johannes T. Christensen

I de første årbøger for Sorø amts historiske samfund findes nogle afhandlinger, skrevet af Lars Christensen, Slagelse. Denne forfatter havde tidligere været gårdejer i Vollerup, Gimlinge sogn, syd for Slagelse. Den ældste af hans sønner var J. V. Christensen, som udadtil var kendt som redaktør af Ringsted Folketidende og som medlem af landstinget. I Sorø amt var han desuden højt anset som lokalhistoriker. Han medvirkede til oprettelsen af „Historisk Samfund for Sorø Amt“

og var i mange år en betydelig arbejdskraft i dets bestyrelse. Allerede 1934 døde han.

Den knap to år yngre broder, Johannes T. Christensen, blev født i Vollerup 6. november 1877. Han overtog fødegården 1914 og drev den til 1947, da han flyttede til Benløse ved Ringsted, hvor han døde den 14. august 1965.

Oprindeligt stod også hans hu til journalistikken. Pennen lystrede smidigt hans klare tanke, og han fik i ung alder betroede stillinger ved ansete blade, først i 4 år redaktionssekretær ved Vendsyssel Tidende, senere i 4½ år redaktionssekretær ved Frederiksborg Amts Avis. Et ophold på Askov udvidede Højskole havde sat ham i gang, men efter nogle års virksomhed ønskede han at studere sit fag i Amerika og samtidig der dygtiggøre sig i sprog. Under et 3-årigt ophold i USA studerede han engelsk sprog og litteratur, verdenshistorie og samfundslære og tog afsluttende eksamen ved en skole, som var beliggende i Michigan. I disse år havde han korrespondancevirksomhed til danske blade. I bøgerne „På fremmed kyst“ (1928) og „Virginia“ (1930) har han levendegjort stof fra sin Amerikafærd.

Johannes T. Christensen stod nu fint udrustet til at fortsætte sin journalistvirksomhed i Danmark, hvad han da også gjorde. Men 1914 ønskede faderen at afstå gården, og sønnen følte nu en stærk forpligtelse til at overtage den gamle slægtsgård, så den ikke skulle gå over på fremmede hænder. Naturligvis blev han en af den slags landmænd, som havde mange interesser uden for sit erhverv. I krigsårene forestod han ledelsen af store nationale møder i sit sogn, derefter ledede han i mange år sammen med sin hustru Marie¹ og datter Else modtagelse og fordeling i amtet af sydslesvigske ferieborn, og

fra 1940—58 var han medlem af bestyrelsen for Historisk Samfund.

I Frederiksborg amts årbøger havde han 1911 skrevet „En forsvunden landsby“, 1912 „Udskiftningen i Nordsjælland“ og 1928 i „Sorø amts årbog“ „De gamles forsørgelse i forrige århundrede“. Disse afhandlinger var bemærkelsesværdige, fordi de viste, at man her stod over for en forfatter, som ikke alene kunne fremdrage nyt stof, men også bearbejde det, så det blev tilgængeligt for alle.

Da man 1902 i Ribe amt oprettede det første historiske amtssamfund, havde man netop til formål gennem levende historieskrivning om lokalhistoriske emner at vække den historiske sans hos folk uden faglige forudsætninger. Den tidligere direktør i forsvarsministeriet, J. D. Stemann², har fortalt mig om et besøg, som højskoleforstander Ludvig Schrøder og højskolelærer Poul Bjerger, Askov, aflagde hos hans fader, amtmand Gustav Stemann i Ribe. De ønskede at få amtmanden til at stå i spidsen for en amtshistorisk sammenslutning. Resultatet af dette besøg blev „Historisk samfund for Ribe amt“, som derefter udgav årbøgerne „Fra Ribe amt“. I det ene amt efter det andet fulgte nu tilsvarende amtssammenslutninger.

Det lader sig imidlertid ikke nægte, at højskolefolkens drøm om levende historieskrivning for lægfolk i disse årbøger ikke helt blev opfyldt. Opgaven er nemlig særdeles vanskelig, og kun få mestrer denne kunst. Johannes T. Christensen kunne den, og derfor kom hans artikler i en årrække til at præge Sorø amts årbøger. 1934 skrev han „To stiftelser i Gimlinge“, 1935 „Fra de gamle teglværker“, 1944 „Træk af Vollerupgårds historie“, 1950 „Gimlingetorp og Lystager“, 1952 „Mads i haven“, 1953 „Allindemagles udslettelse“, 1954, „To landsbyer ved Haraldsted sø“, 1956 „Sorø klostres

ladegårde", 1958 „Folket og dets jord og 1964 „Åmosen fra istid til bondetid“.

Disse afhandlinger vil gennem mange år være en kilde til oplysning om forskelligartede forhold i amtet. Når vi disse år i redaktionsudvalget modtog et tungt brev i stort format fra Johannes T. Christensen, åndede vi lettet op, for så vidste vi, at årbogen for dette år var reddet. De er nemlig gode alle sammen. For mig står dog „Folket og dets jord“ som et klassisk mønster for levendegørelse af lokalhistorie.

J. V. Christensen skrev om Ole Hansen, Bringstrup, bogen „Den første bonde i kongens råd“. Johannes T. Christensen var en fin repræsentant for sin stand i amtmandens råd for lokalhistorie i Sorø amt. Vi kom vist alle til at holde af den stilfærdige mand med de venlige øjne.

Når en af de gamle foregangsmænd går bort, standser man ofte et øjeblik og tænker: „Ingen af den nye slægt kan fylde den plads ud!“ Nej, ikke på samme måde, men det mangfoldige liv kræver stadig nye former, og „immer sig igen forynger hver ædel slægt i syd og nord“. Lars Christensens sønnesøn, J. V. Christensens søn Folmer³, er med i ledelsen af samfundet, som ikke er mindre aktivt end tidligere, og hans sønnetatter, Johannes T. Christensens datter Thyra⁴, er kendt som journalist ved et førende københavnsk dagblad.

Johannes T. Christensens afhandlinger i Sorø amts årbøger vil i mange år være et levende minde om ham.

J. Heltoft.

NOTER:

1. Marie, f. Nielsen, viet 2/6 1911 til Johannes T. Christensen.
2. J. D. Stemann var ung student, da han overværede samtalen mellem hans fader, amtmand Gustav Stemann, Ludvig Schrøder og Poul Bjerge. Han mener, at Poul Bjerge var den egentlige initiativ-

tager til oprettelsen af det første amtssamfund. Dette er nok rigtigt. Bjerge var fra 1891 til 1900 redaktør og udgiver af »Aar bog for dansk kulturhistorie« og interesseret i »Samlinger til jysk historie og topografi«. Denne interesse delte han med Gustav Stemann, som i sin embedstid i Randers havde skrevet afhandlinger hertil. J. D. Stemann mener også, at Frede Bojsens arbejde med Møns historie havde været en inspiration for Askovfolkene til virkeliggørelsen af det første amtssamfund.

3. Folmer Christensen, amtsfuldmægtig i Sorø.
4. Thyra Christensen, journalist, først ved »Sorø Amtstidende«, derefter ved »Information«, »Ekstrabladet« og nu »Berlingske Tidende«.

Historisk Samfund for Sorø amt 1965

Vintermødet blev afholdt den 25. februar i Sorø Akademis festsal, som velvilligt var stillet til rådighed af rektor Østergård.

Emnet for mødet var: Vestmotorvejen og Antvorskov ruiner. Civilingeniør H. K. Hansen, Sorø, fortalte og viste billeder fra det store arbejde, der var i gang med anlægget af motorvejen — man fik et klart indtryk af, at de folk, der står i spidsen for et sådant arbejde, har mange hensyn at tage ved udarbejdelsen af et sådant projekt, men det kunne kun glæde at høre, hvorledes man også, når arbejdet står på, er opmærksom på, at der måske er historiske ting, der skal undersøges.

Museumsinspektør og arkitekt J. Hertz, København, gav en orientering om de arkæologiske undersøgelser, der er foretaget ved Antvorskov ruiner, der jo er et af de historiske steder i amtet, der bliver berørt af den store motorvej. Arkitekt Hertz's foredrag var meget interessant, og man kunne klart fornemme, at det var et emne, der havde optaget ham stærkt. Mødet havde samlet ca. 100 deltagere, og når man tager vejret i betragtning, må man sige, at det var et fint fremmøde.

Søndag den 5. september afholdtes årsmødet med udflugt til Herlufsholm. I kirken fortalte rektor P. Kierkegård meget interessant om den gamle skoles 400-årige historie — senere

var der lejlighed til at bese store dele af skolen. Efter gennemgangen på Herlufsholm samledes de over 200 deltagere ved Sct. Peders kirke i Næstved, hvor museumsinspektør F. Micheelsen begyndte sin byvandring gennem den ældste del af byen. Det var en dygtig og meget kyndig leder af turen, og man mærkede da også meget stærkt, at alle, der deltog i byvandringen, var meget optaget af det, man fik forevist.

Generalforsamlingen blev afholdt i cafeteriet i „Herlufsholmhallen“. Advokat Jonsén var dirigent. Lektor L. Balslev udtalte smukke og personlige mindeord over malermester H. Christensen, Slagelse, og fhv. gdr. Johs. T. Christensen, Benløse, der begge var afgået ved døden siden sidste årsmøde. Formanden aflagde derpå beretning, og kassereren, viceinspektør Henneke, gjorde rede for regnskabet. Bestyrelsen foreslog, at kontingentet blev forhøjet til 15 kr. Generalforsamlingen godkendte dette forslag.

Til bestyrelsen genvalgtes tømrermester Emil Andersen, lektor L. Balslev, amtsrådssekretær Folmer Christensen, stads-skoleinspektør Holg. Christensen, skoleleder J. Lysholm og førstelærer Erling Petersen. Nyvalgt til bestyrelsen blev læge K. E. Christensen.

Johs. Lyshjelm.

Litteratur om Sorø amt 1964-65

Ved *A. Strange Nielsen*

BANKEN FOR RINGSTED OG OMEGN 1890—1965. - I anledning af sit 75-års jubilæum har banken udsendt et festskrift. Da bankens første 40 år i forvejen er fortræffeligt beskrevet, beretter skriftet navnlig om tiden siden da. Skildringen er holdt i provinsiel stil med ovale, ikke særlig klare billeder af bestyrelse og personale. Men bogen giver et stykke ægshistorie ved at fortælle om den udvikling, der er foregået, og som banken har haft part i.

FÆRGEFARTEN PÅ STOREBÆLT har tidligere været belyst i artikler i årbøgerne nr. 2, 18, 32 og 49. Nu er emnet belyst i bogen Mogens Lebech og N. C. D. Johansen: „Storebælt — fra smukke til bro“, udgivet af Hassings Forlag. Førstnævnte forfatter har skrevet overfartens historie gennem tiderne op til åbningen af den vestsjællandske jernbane 1856. Sammen med færgefarten gives en række skildringer af landevejene og Korsør med færgehavnen, og der fortælles om, hvem der rejste, og hvad de oplevede. Tiden efter 1856 er beskrevet af sidstnævnte forfatter, der er trafikchef i D.S.B. Den nye udvikling er fortalt kort og overskueligt. Nu har vi altså Storebæltsoverfartens historie ajourført, og den er ikke kedelig at læse.

HERLUFSHOLM. — I anledning af Herlufsholm skoles 400 års jubilæum i 1965 udsendtes 2 bøger. Flemming Tolstrup skriver i bogen „Det ældste Herlufsholm 1560—1788“ om skolens stiftelse i 1565 og om skolens forhold i gode dage og svære tiden. Vi hører om administrationen af det vidtstrakte gods, hvorfra midlerne til skolevirksomheden skulle komme. Men bogen er meget mere end beretningen om Herlufsholm, den er samtidig med til at fortælle om en hel egn, om Susåen og om alle de landsbyer, skove, søer m. m., der hørte under Herluf Trolles og Birgitte Gøyes herregård. Ofte blev bøndergodset administreret med hård hånd, og to gange gjorde fæstebønderne regulært oprør.

Den anden jubilæumsbog er H. Finsen og Tito Achen: „Herlufsholm i 400 år — en række billeder“. Det er en skøn og udsøgt samling af ældre og helt nye billeder fra den ærværdige institution. Billedserien er ledsaget af en forbindende tekst, der placerer billederne i Herlufsholms historie og lader dem danne udgangspunkt for karakteristiske og fornøjelige tidsbilleder. Begge bøger er udsendt af Thaning og Appels Forlag.

OLDSAGER AF BJERGARTER FRA ÆLDRE STENALDER (eget forlag). — Amatørarkæologen E. Gammelvind Petersen har gjort en enestående opdagelse. Han fandt ud af, at endog fagfolk overså en hel del af stenalder-redskaberne og lod dem ligge, når de forlod udgravningsstedet. De havde kun haft øje for redskaber af ben og flint. Oldsagerne af granit og andre bjergarter havde fået lov til at ligge. Til at begynde med tvivlede Nationalmuseet på, at der virkelig var tale om egentlig tildannede redskaber; men gennem nye udgravninger påviste Gammelvind Petersen, at dette var til-

fældet og, at de hørte hjemme i ældre stenalders kulturlag, at de forekom i ensartede redskabstyper som økser, kiler, skrabere, køller o.s.v., og at de havde været genstand for målbevidst tilhugning. Så kom anerkendelsen. En del af redskaberne stammer fra Gammelvind Petersens udgravninger på *Gedehavegårds* marker ved *Skælskør* fjords sydlige side, fra en boplads på bunden af *Skælskør fjord* og fra *Lille Amose*. I det lille skrift findes udmærkede fotografier af disse primitive oldsager af bjergarter.

Lokalhistorisk arkiv for Slagelse og omegn

Lokalhistorisk Arkiv for Slagelse og Omegn er nu driftsmæssigt optaget på centralbibliotekets budget, og dermed har kommunen — gennem biblioteket — overtaget ansvaret for arkivets virksomhed.

Disse muligheder er skabt gennem den nye bibliotekslov, der trådte i kraft pr. 1. april 1965. Samtidig er der åbnet mulighed for ansættelse af en arkivar med tre timers daglig beskæftigelse, men stillingen er ikke besat endnu.

I centralbibliotekets lokaler har arkivet i årets løb arrangeret flere, mindre udstillinger af materiale og en større udstilling i forbindelse med 25-året for Danmarks besættelse. Det lykkedes ved denne lejlighed at indsamle 300 dokumenter og 100 billeder. En trediedel fik arkivet lov at beholde, og man er giverne taknemlig. Resten er leveret tilbage, men særlig interessante dokumenter blev fotokopieret forinden, således personlige optegnelser gjort af grosserer Litischevsky.

Derudover er der i årets løb til arkivet indgået 500 billeder og andet arkivmateriale, og man har affotograferet Slagelses 101 fugleskydningsplatter, både i sort/hvid og i farve.

Vagn Fredens.

Midtsjællands lokalhistoriske arkiv, Ringsted

Årligt styrelsesmøde afholdtes den 18. juni 1965 og var henlagt til arkivets lokale på Ringsted bibliotek.

Arkivets område er under et møde med lokalarkiverne i Haslev og Næstved mod disse byer blevet begrænset således, at sognene Aversi, Tybjerg, Glumsø, Bavelse og Øde Førslev er udgået af arkivets område.

I årets løb er anskaffet en båndoptager til brug for optagelse af mundtlige beretninger, til bevaring af for arkivets arbejdsområde interessante radioudsendelser samt opbevaring af egnens dialekt.

Fra musikdirektør Laurits Hansen har arkivet modtaget en værdifuld samling af lysbilleder fra det gl. Ringsted, og der har vist sig stor interesse blandt byens foreninger for foredrag i forbindelse med fremvisning af billederne.

Arbejdsudvalget har efter invitation af Niels Frederik Rasmussen, Lille Ryeshus, Nordrup, aflagt besøg i sognearkivet i Nordrup, som er et smukt eksempel på, hvorledes man i sognene kan etablere lokale arkiver.

Kort før denne beretnings affattelse afgik Ringsteds mangeårige borgmester, sagfører Knud Svendsen, ved døden, og arkivet mistede herved en af sine bedste venner. Borgmester Svendsen havde været medlem af styrelsen siden oprettelsen af arkivet i 1958 og har på dette som på alle andre områder, Knud Svendsen beskæftigede sig med, ydet en værdifuld indsats, som vi vil have i taknemmelig erindring.

Carl Jonsén.

Næstved by- og egnshistoriske arkiv

Arkivet har nu arbejdet i godt et år, og arbejdsudvalgets 11 medlemmer har indsamlet, registreret og arkiveret et væld af sager fra både by og land. For Øster Flakkebjerg herreds vedkommende må det nævnes, at den lange række af gamle billeder, der er indgået fra Herlufsholm kommune har sin store interesse derved, at meget nu er forandret på grund af den bymæssige udvikling. Fra herredets forskellige egne er indkommet gamle skøder, fæstebreve, skudsmålsbøger, optegnelser, beskrivelser af kirker og møller. Det bør især anføres, at der er arkiveret en fyldig samling om den i 1916 nedlagte Hindholm højskole, sager, der navnlig fortæller om undervisningen; et par interessante højskolebilleder er med i samlingen.

Arkivet har haft den glæde at modtage tilskud fra flere af Øster Flakkebjerg herreds kommuner, og man er taknemmelig for denne støtte.

Gamle papirer, protokoller, billeder, dagbøger o.s.v. modtages til opbevaring i arkivet, enten af tillidsmændene sognepræst Aa. Lambert-Jensen, Kvislemark, og gymnasiast Ole Tuxen, Saltø Mark, eller ved skranken i Næstved centralbibliotek.

A. Strange Nielsen.

Resumé af regnskabet 1964

INDTÆGT:

	Kr. Ø.
Overført fra 1963	1469 22
Medlemskontingent	7054 00
Salg af ældre årbøger	269 05
Tilskud fra stat og kommuner	2070 00
Tilskud fra pengeinstitutter	1275 00
Diverse indtægter	464 00
	<hr/>
	12601 27

UDGIFT:

	Kr. Ø.
Årbogen 1964	7808 00
Administration	2327 47
Møder	660 30
Diverse udgifter	571 33
At overføre til 1965	1234 17
	<hr/>
	12601 27

Foranstående regnskab er gennemgået og fundet overensstemmende med de foreviste bilag, kassebeholdning konstateret.

Slagelse, den 29. august 1965.

sign. *Fr. Andersen*, viceinspektør. sign. *Kai Jensen*, bankfuldmægtig.

Medlemstal pr. 1. januar 1965: 710.

Historisk Samfund for Sorø Amt har i 1964 modtaget tilskud fra Ministeriet for kulturelle Anliggender og amtsfonden. Desuden fra følgende pengeinstitutter:

Resumé af regnskabet 1965

Banken for Ringsted og Omegn, Banken for Slagelse og Omegn, Banken for Sorø og Omegn, Handels- og Landbrugsbanken, Slagelse, Næstved Diskontobank, Den sjællandske Bondestands Sparekasse, Skælskør Låne- og Diskontobank, Sorø Spare- og Lånekasse, Sparekassen for Grevskabet Bregentved og Omegn, Sparekassen for Grevskabet Holsteinborg og Omegn, Sparekassen for Høve-Flakkebjerg og Gimlinge Sogne, Sparekassen for Ringsted og Omegn samt Sparekassen for Slagelse og Omegn.

Endvidere har følgende kommuner givet tilskud:

Eggeslevmagle, Fuglebjerg, Gimlinge, Gyrstinge, Haraldsted-Allindemagle, Kindertoft, Magleby, Pedersborg, Slagelse, Slaglille-Bjærne, Vemmelev-Hemmeshøj og Vester Broby.

Vi takker alle, der på denne måde har støttet vort arbejde.

R. Henneke.

Repræsentanter i sognene

<i>Allindemagle:</i>	Tømrmester Peter Nielsen.
<i>Alsted:</i>	Sognepræst L. Andersen.
<i>Benløse:</i>	Tømrer Henry Larsen, Holbækvej 44.
<i>Boeslunde:</i>	Bagermester P. Kolding.
<i>Bromme:</i>	Skovfoged P. Hoch.
<i>Eggeslevmagle:</i>	Tømrmester Emil Andersen.
<i>Fjenneslev:</i>	Lærerinde, frk. Signe Jacobsen.
<i>Flakkebjerg:</i>	Fhv. førstelærer L. P. Larsen.
<i>Frerslev:</i>	Bibliotekar Jens A. Nielsen, Haslev.
<i>Fodby:</i>	Førstelærer Johs. G. Høgsvig.
<i>Fyrendal:</i>	Sognepræst Lambert-Jensen.
<i>Faarstrup:</i>	Gårdejer Vald. Sejr Møller
<i>Gudum:</i>	Gårdejer Sigfred Frandsen.
<i>Haarslev:</i>	Førstelærer Erling Petersen.
<i>Haraldsted:</i>	Sognerådsfmd., murermester Anton Christensen.
<i>Haslev:</i>	Bibliotekar Jens A. Nielsen.
<i>Hemmesbøj:</i>	Boelsmand Chr. Rasmussen, Stude.
<i>Holsteinborg:</i>	Redaktør Chr. H. Pedersen, Rude.
<i>Hyllinge:</i>	Gårdejer P. Stensgaard Hansen.
<i>Hom:</i>	Sognepræst Edv. Nielsen.
<i>Hove:</i>	Fhv. førstelærer L. P. Larsen, Flakkebjerg.
<i>Jystrup:</i>	Postekspeditør Olfert Hansen.
<i>Kindertofte:</i>	Sognefoged Anthon Rasmussen.
<i>Korsør:</i>	Stadsskoleinspektør Holger Christensen.
<i>Kvislemark:</i>	Sognepræst Lambert-Jensen.
<i>Lundforlund:</i>	Gårdejer Alfred Madsen.
<i>Lyng:</i>	Gårdejer Rickard Pedersen, »Bæklundsgaard«.
<i>Magleby:</i>	Skoleleder Johs. Lyshjelm.
<i>Munkebjergby:</i>	Gårdejer Johannes Nielsen, Rude Eskildstrup.
<i>Nordrupøster:</i>	Husejer Niels Fr. Rasmussen, »Lille Ryeshus«.

Repræsentanter i sognene

<i>Omo:</i>	Sognepræst C. Mygind.
<i>Ottestrup:</i>	Tømremester L. P. Larsen, Næsbykov.
<i>Pedersborg:</i>	Lærer Olav Nielsen.
<i>Ringsted:</i>	Musikdirektør Laur. Hansen, Teglovnvej 6.
<i>do.:</i>	Slagteriarb. Harry Petersen, Valdemarsgade 17.
<i>Skælskør:</i>	Inspektør P. Kragh, Gigtsanatoriet.
<i>do.:</i>	Overlærer, frk. Ingeborg Christiansen.
<i>Slotsbjergby:</i>	Overlærer H. P. Hansen, Skælskørvej 109.
<i>Sludstrup:</i>	Boelsmand Aksel Henriksen.
<i>Sneslev:</i>	Gårdejer Carl Jensen, »Hanehøjgaard«.
<i>Sorterup:</i>	Tømremester L. P. Larsen, Næsbykov.
<i>Stillinge:</i>	Gårdejer Christen Christensen.
<i>Sdr. Bjerge:</i>	Viceinspektør Carl Nellemann.
<i>Sonderup:</i>	Gårdejer, amtsrådsmedlem Valdemar Christensen.
<i>Teestrup:</i>	Gårdejer P. N. Pedersen, Skuderløse.
<i>Tystrup:</i>	Overlærer Svend Poulsen.
<i>Taarnborg:</i>	Fru Johanne Olsen, Svenstrup.
<i>Vallensved:</i>	Førstelærer Gunner Olesen.
<i>Valsøllille:</i>	Postekspeditør Olfert Hansen, Jystrup.
<i>Vemmelev:</i>	Gårdejer, sognerådsfmd. Peter Christensen, Forlev.
<i>Vetterslev:</i>	Sognepræst Edv. Nielsen.
<i>Vigersted:</i>	Købmand Ole Fenshøj, Snekkerup.

Nye medlemmer

pr. 1. januar 1965

1. Andersen, Anna, gdr.ske, Slotsbjergby.
2. Andersen, Niels Leif, Vejlager, Forlev.
3. Arensbach, A. Hvid, fru, Lygtebakken 5, Korsør.
4. Bastholm, Jens, førstelærer, Slotsbjergby.
5. Birkvig, bogtrykker, Maglevænge, Skælskør.
6. Christensen, Jens, sognepræst, Pedersborg.
7. Clausen, Svend, direktør, cand. jur., Dagmarhus, Kbhvn. V.
8. Fiedler, Carl, fabrikant, Sønderkovvej 21, Frb. Sorø.
9. Frederiksen, Leif, maskinmester, Kongelyset 10, Slagelse.
10. Halding, Knud, lærer, Tørnemark.
11. Hansen, Erik, bankfuldm., Jernbaneg. 26, Slagelse.
12. Hansen, Meta, fru, Ny Kloster, Slagelse.
13. Hansen, Peter, gdr., Frankerup.
14. Haugaard, Karl, kok, Gl. Kongevej 12 B, Slagelse.
15. Høeg-Petersen, A., inspekt., Vestervang 67, Valby.
16. Jakobsen, Poul, kbm., Ørslev station.
17. Jensen, Niels Steen, tandlæge, Absalonsg. 6, Sorø.
18. Jørgensen, Gerda, frk., Engbo, Lyngø.
19. Kolding Centralbibliotek.
20. Larsen, Anna, fru, Bogtrykkervej 16, Kbhvn. N.V.
21. Larsen, Karen, fru, Ørnevej 6, Haslev.
22. Larsen, Ove, vognmand, Smedevej 2, Frb., Sorø.
23. Lund, Karen Adler, lærerinde, Motalavej 89, Korsør.
24. Michelsen, F., lektor, Præstøvej 76, Næstved.
25. Nielsen, Poul, gdr., Hashøjgård, Slotsbjergby.
26. Nielsen, V., dommer, Hauchsvej 4, Sorø.
27. Olesen, Gunner, førstelærer, Vallensved.
28. Olsen, G. Asger, civiling., Fredensvej 5, Sorø.

N y e m e d l e m m e r

29. Onsgaard, E., fru, Bakkegård, Herlufmagle.
30. Pedersen, Knud, gdr., Krængebjerggård, Ortved.
31. Poulsen, Niels, dekoratør, Slotsvænget 4, Slagelse.
32. Roskilde museum.
33. Rubin, Karsten, forstander, Hårslev.
34. Rønholt, G., forpagter, Østerhovedgård, Magleby.
35. Sondrup, K., redaktør, Absalonsg. 1, Sorø.
36. Sørensen, Zita, fru, Jettehøjgård, Slotsbjergby.
37. Thomsen, E., konsulent, Knudsvej 7, Frb., Sorø.
38. Vallentin, Holger, repræsent., Valbyvej 55, Slagelse.
39. Carlsen, P. Wetendorff, Skademosegård, Slotsbjergby.

Nye Medlemmer optages i Historisk Samfund ved henvendelse til repræsentanterne eller bestyrelsen.

Kontingent 15 kr. årligt.

Virk for tilgang af nye medlemmer.

Ældre årbøger

Følgende årbøger kan købes hos kassereren, viceinspektør R. Henneke, Kongelyset 104, Slagelse:

Bd. 2 — 3 — 71 — 72 — 81 — 82 — 9 — 10 — 11 —
12 — 13 — 14 — 16 — 17 — 18 — 19 — 20 — 21 — 22
— 23 — 24 — 25 — 26 — 32 — 33 — 34 — 35 — 36 —
37 — 38 — 39 — 40 — 41 — 42 — 43 — 45 — 46 — 47
— 48 — 49 — 50 — 51 — 52.

Desuden er følgende bøger på lager: Johs. C. Jessen: Alsted og Ringsted herreders skolehistorie. Samme forfatter: Slagelse herreds skolehistorie.

Pris pr. bind: Medlemmer 7 kr., ikke medlemmer 10 kr.

